

Ekonomiska utsikter

våren 2011

Ekonomiska utsikter | Våren 2011

Tabeller

1:1	Försörjningsbalans och nyckeltal.....	4
2:1	Internationella förutsättningar.....	9
3:1	Försörjningsbalans.....	11
3:2	Export och import av varor.....	14
3:3	Investeringar.....	15
3:4	Disponibel inkomst och privat konsumtion.....	16
3:5	Produktion inom olika sektorer.....	18
3:6	Arbetsproduktivitet.....	19
3:7	Arbetsmarknadsläget.....	20
3:8	Sysselsättningen enligt NR.....	2
3:9	Utgående löner.....	23
3:10	Bidrag till prisökningen.....	24

Diagram

2:1	Privat konsumtion i Danmark, Finland, Tyskland och USA.....	7
2:2	Orderingång i tillverkningsindustrin i Danmark, Finland, Tyskland och USA.....	7
2:3	Underliggande inflation i USA, UK, Tyskland och EMU-området.....	8
2:4	Arbetslöshet i USA och EMU-området.....	8
2:5	Hushållens skulder i förhållande till deras inkomster.....	10
3:1	BNP i Sverige.....	11
3:2	Brist och sysselsättning i näringslivet.....	12
3:3	Exportvolym.....	13
3:4	Orderingång, exportmarknaden.....	13
3:5	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter.....	13
3:6	Handel med varor.....	13
3:7	Bruttoinvesteringar.....	15
3:8	Industrins kapacitetsutnyttjande.....	15
3:9	Bostadsinvesteringar.....	15
3:10	Privat konsumtion.....	16
3:11	Hushållens konfidensindikator (CCI).....	16
3:12	Reporänta och genomsnittlig bostadsränta.....	17
3:13	Prisutveckling på småhus.....	17
3:14	Hushållens sparkvot.....	18
3:15	Industriproduktion.....	18
3:16	Produktivitet.....	19
3:17	Arbetade timmar.....	19
3:18	Nyanmälda platser och varsel.....	20
3:19	Sysselsättning och arbetskraft.....	200
3:20	Sysselsättningsgrad.....	21
3:21	Arbetslöshet (ILO -definition) 15-74 år.....	21
3:22	Utveckling av faktisk och underliggande produktivitet i näringslivet.....	22
3:23	Näringslivets löner i Sverige och europanormsländerna.....	23
3:24	Två vinstmått i näringslivet.....	23
3:25	KPI och KPIF.....	24
4:1	Öppet arbetslösa år 2010 fördelade på ålder och utbildning.....	31

Innehåll

1. Sammanfattning.....	4
2. Internationell utveckling.....	6
3. Svensk ekonomi: Två goda år men arbetslösheten förblir hög.....	11
4. Ekonomisk politik.....	25

LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.

Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.

Detta är 2011 års vårrapport.

Vid frågor om prognosen, ring Lars Ernsäter på telefon 08-796 27 44.

Beräkningarna slutfördes den 1 april.

Den tabell- och diagrambilaga som tidigare varit del av den tryckta rapporten finns att få som pdf-fil.

© Landsorganisationen i Sverige 2011

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Original: MacGunnar – Information & Media

Tryck: LO-Tryckeriet, Stockholm 2011

ISBN 978-91-566-2706-4

LO 11.04 1 000

1. Sammanfattning

Svensk ekonomi

Den svenska tillväxten dämpas när rekyleffekten efter krisen ebbar ut och penningpolitiken stramas åt. Vi räknar med att BNP växer med 4,3 respektive 3 procent 2011 och 2012.

Under 2011 och 2012 fortsätter sysselsättningen att öka men förloppet blir gradvis långsammare i takt med att BNP-utvecklingen saktar in. Skillnaden mellan olika sektorer är markant. Inom tjänstesektorerna och byggsektorn ökar sysselsättningen kraftigt samtidigt som sysselsättningen inom industrin och offentlig sektor i stort sett stabiliseras. Sammantaget väntas sysselsättningen öka med cirka 200 000 personer åren 2010–

Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Privat konsumtion	-0,4	3,5	2,8	2,6
Offentlig konsumtion	1,7	2,6	1,8	1,2
Investeringar	-16,3	6,3	11,0	8,4
Lagerinvesteringar ¹	-1,5	2,1	-0,2	-0,1
Export av varor och tjänster	-13,4	10,7	8,6	6,1
Import av varor och tjänster	-13,7	12,7	8,2	6,9
BNP	-5,3	5,5	4,3	3,0
Nyckeltal:				
Sysselsättning	-2,1	1,0	2,1	1,2
Arbetslöshet, ILO, 15–74 ²	8,3	8,4	7,6	7,2
Sysselsättningsgrad, 20–64 ³	78,3	78,7	79,7	80,3
Timplön	3,4	2,4	2,6	3,3
Produktivitet i näringslivet	-4,0	3,6	2,8	2,3
KPI	-0,3	1,3	2,4	2,1
KPIF	1,7	2,0	1,8	1,5
Real disponibel inkomst	1,6	1,4	2,5	2,5
Bytesbalans ⁴	6,8	6,2	6,4	6,5
Reporänta ⁵	0,7	0,5	1,5	2,0
USD/SEK ⁵	7,65	7,21	6,27	6,07
EUR/SEK ⁵	10,62	9,55	8,77	8,63

Tabell 1:1

Källa: SCB, Riksbanken samt egna beräkningar

- 1 Förändring i procent av föregående års BNP.
- 2 I Procent av arbetskraften.
- 3 Procent av befolkningen 20–64.
- 4 Procent av BNP.
- 5 Årsgenomsnitt, procent.

2012. Tillsammans med ett relativt starkt arbetsutbud innebär det att arbetslösheten bara väntas sjunka till 7 procent i slutet av 2012.

Efter en relativt kort period med hög tillväxt har fokus i den ekonomisk-politiska debatten skiftat från finanskris och efterfrågebortfall till en diskussion om överhettning. Den snabba sysselsättningsuppgången det senaste året har av flera bedömare tolkats som en signal om att ekonomin är nära fullt resursutnyttjande. Men i vår prognosbild dämpas sysselsättningsuppgången gradvis och arbetslösheten kryper bara långsamt neråt.

Sysselsättning och bristtal¹ har sedan botten nåddes 2009 stigit snabbt. Men fortfarande är nivåerna låga och inga överhettningstendenser märks. Sysselsättningen väntas framöver att öka i betydligt lugnare takt och bristtalen slutligen hamna på normala nivåer. Den lokala lönebildningen kan därmed hantera kraven på löneökningar så att de följer det samhällsekonomiska löneutrymmet.

Måttliga löneökningar och ganska stark produktivitetstillväxt tillsammans med svag importprisutveckling när kronan stärks pekar mot en underliggande inflation klart under Riksbankens mål 2012. Därtill kommer att importprisutvecklingen förväntas bli svag som en följd av den starka kronan.

Internationell utveckling

Vi ser en stark utveckling i övriga nordiska länder och i Tyskland. Tillväxten drivs av inhemsk konsumtion till följd av ökade hushållsinkomster och minskat privat sparande. Även arbetslösheten sjunker. I övriga Europa innebär hög arbetslöshet och åtstramningspolitik en mer långsam återhämtning. Trots stora ekonomiska problem i flera euroländer kommer ECB att börja höja räntan till följd av en stigande inflation från framför allt energipriser.

I USA har kongressvalen i slutet av förra året lett till politiska krav på snara förstärkningar i statsbudgeten. Läget på den amerikanska arbetsmarknaden har ljusnat och arbetslösheten är nu tydligt på väg ner.

Tillväxten i Kina är fortsatt mycket stark. Men regeringen försöker växla om ekonomin till en mer hållbar och inhemskt driven tillväxt. Indien har klarat sig väl igenom den globala krisen och ekonomin fortsätter att växa i snabb takt, bland annat beroende på utländska direktinvesteringar och stark inhemsk konsumtion.

- 1 Bristtalen visar andelen företag som i enkätundersökning anger att de har brist på arbetskraft.

Tsunamin och efterföljande kärnkraftshaverier i Japan får konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen globalt. På kort sikt påverkar naturkatastroferna den globala tillväxten svagt negativt genom minskad produktion och ökade kostnader. På lite längre sikt kan återuppbyggnaden få svagt positiva effekter.

Ekonomisk politik

Den ekonomiska politiken i EU och Sverige uppvisar sedan en tid tillbaka vissa likheter. Både de politiker som dominerar den europeiska scenen och den svenska regeringen ser idag lönebildningen som den centrala spelplatsen för den ekonomiska politiken. Ur ett EUperspektiv handlar det om att genomföra reala växelkursförändringar, för att den vägen återställa konkurrenskraften för ett antal av valutaunionens medlemsländer. I Sverige ligger fokus på att öka sysselsättningen genom större löneskillnader, som framför allt ska uppnås genom lägre lönekrav från LO-grupperna.

De euroländer som har bristande konkurrenskraft kommer onekligen att behöva göra någonting åt sina reala växelkurser. Hur detta ska gå till är knappast en fråga som är lämplig för EU-nivån, utan måste hantteras nationellt och av arbetsmarknadens parter.

Mer effektiva former för en EU-samordning av finanspolitiken i kris behövs. Men det behövs också bättre automatiska stabilisatorer, som ger ett strukturellt skydd vid kriser.

Arbetslösheten har flera orsaker och bör därför motverkas med flera medel. Men regeringen har valt en ensidig och osäker väg. Med lägre lönekrav ska nya mindre kvalificerade jobb skapas. Det är strukturomvandling i motsatt riktning jämfört med den som vanligen eftersträvas. Detta står i bjärt kontrast mot den klassiska Rehn-Meidnermodellen, som bland annat syftar till att med solidarisk lönepolitik och möjligheter till omskolning stimulera produktivitetens utvecklingen. Regeringen har dock valt bort den kompetenshöjande vägen där arbetskraftens kunskap och förmåga anpassas till dagens och morgondagens arbetsuppgifter.

I stället satsas, inom arbetsmarknadspolitik, framför allt på jobbsökaraktiviteter och verksamheten bedrivs i allt större utsträckning av privata aktörer. Det finns ingen anledning att tro att privata aktörer är bättre på att bedriva förmedlingsverksamhet än den offentliga förmedlingen. Däremot är det svårt för Arbetsförmedlingen att kontrollera kvaliteten i insatserna. Även kontrollen av de ersättningsberättigades sökaktivitet försvåras vilket undergräver arbetslöshetsförsäkringens legitimitet. I jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas, dit de med de längsta arbetslöshetstiderna anvisas, har praktik och sysselsättning blandats samman på ett olyckligt sätt. Deltagarna borde ges subventionerade anställningar på den ordinarie arbetsmarknaden. Ak-

tiviteter vid sidan om den ordinarie arbetsmarknaden bör vara en sista arbetsmarknadspolitisk utväg i mycket begränsad omfattning och med noggrann kontroll av att aktiviteterna håller godtagbar kvalitet.

Det finns en annan väg att gå än den som regeringen har slagit in på. Genom satsningar på kompetenshöjande insatser inom den aktiva arbetsmarknadspolitiken och det reguljära utbildningssystemet kan de som står långt från arbetsmarknaden ges förutsättningar att ta utvecklande och välbetalda jobb. Idag saknar många arbetslösa tillräcklig utbildning. Det hade därför varit effektivt med någon form av kunskapslyft under krisen, något som LO-ekonomerna tidigt efterlyste. Men det finns fortfarande tid – och definitivt resurser – att erbjuda många arbetslösa en utbildning eller annan nödvändig kompetensutveckling. Detta främjar produktivitetstillväxten och är, till skillnad från regeringens vägval, en långsiktigt hållbar väg framåt som tryggar arbetsgivarnas kompetensbehov och en hög sysselsättning.

Regeringens insatser för att stimulera efterfrågan i svensk ekonomi är inte tillräckliga med tanke på de förutsättningar för stabiliseringspolitik som finns. De mycket goda statsfinanserna ger utrymme för reformer som skulle öka efterfrågan på arbetskraft. Sannolikt finns det idag ett stort antal arbetslösa som är redo att utan några, eller med bara små, insatser ta de jobb som växer fram. Det råder därför inte något lönemässigt hot mot inflationen.

2. Internationell utveckling

Norden på väg

Finland fick en kraftig nedgång 2009 med stort fall i exporten, åtstramningar och stillastående reallöneutveckling. Exporten kommer framgent att dra fördel av ekonomiskt starka exportmarknader (Ryssland, Tyskland och Sverige) och i viss mån en försvagad växelkurs gentemot den svenska kronan. Särskilt stark ser utvecklingen ut att bli inom tjänstesektorn.

Den privata konsumtionen har vuxit starkt sedan 2009 trots arbetsmarknadsläget och svag löneutveckling. Gynnsamt ränteläge och skattelättnader står för en del av förklaringen. En tillfällig momssänkning är nu tillbakadragen, vilket trycker upp inflationen. Lönerna ökar inte de kommande två åren och i kombination med höjda konsumentpriser innebär det att privat konsumtion hämmas.

De permitteringsåtgärder som infördes i Finland under krisen är nu tillbakadragna. Arbetslösheten sjunker sakta men kommer under prognosperioden vara fortsatt relativt hög, över 7 procent 2012. Sysselsättningsgraden stiger upp mot 70 procent under samma period.

För att förbättra de långsiktiga offentliga finanserna planerar den finska regeringen förändringar inom pensionssystemet i form av höjd genomsnittlig pensionsålder och höjd försäkringsavgift. Både budgetunderskott och offentlig skuld kommer att öka de kommande två åren trots indragna stimulansåtgärder. 2012 är det finska budgetunderskottet strax under 4 procent och statsskulden uppgår till 45 procent av BNP.

En risk i prognosen för Finland består i finansmarknadsutvecklingen inom euroområdet. Skulle osäkerheten öka på nytt så kan det leda till ökade finansieringskostnader samt inbromsad återhämtning via minskad investeringsvilja och ökat privat sparande.

I Norge innebär investeringar, främst inom oljeindustrin och byggsektorn, ett positivt bidrag till tillväxten under kommande år. Exporten växer återigen men då importen ökar betydligt mer fortsätter handelsnettot att vara negativt under hela prognosperioden. Läget på arbetsmarknaden stabiliseras även om arbetslösheten, som nu är cirka 3,5 procent, inte väntas sjunka i någon större utsträckning över prognosperioden.

Den norska bostadsmarknaden präglas av hög efterfrågan, understödd av ett lågt ränteläge. I kombination med ett begränsat utbud driver detta upp prisnivån på bostäder. Följden blir ökad skuldkvot för hushållen, samt stimulans av byggsektorn.

Den underliggande inflationen kommer inte att ge Norges Bank anledning till några större räntehöjningar

under 2011 och då först under andra halvåret. Från dagens styrräntenivå på 2,0 procent räknar Norges Bank med en räntenivå på 3,50 procent vid slutet av 2012. Kommande räntehöjningar drivs av ett ökande resursutnyttjande och stigande löner.

I Danmark minskade BNP med 0,4 procent mellan det tredje och fjärde kvartalet 2010, beroende på minskad offentlig konsumtion, lagerinvesteringar och nettoexport. Trots en minskning i början av året, är orderingången inom industrin stark och kommer under 2011 ge tillväxten en skjuts uppåt. Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin är fortsatt lågt.

Arbetslösheten har fördubblats sedan före krisens utbrott och ligger nu på cirka 6 procent av arbetskraften (säsongrensat). I januari skedde en svag ökning av arbetslösheten från månaden före, något som vissa bedömare tror håller i sig under 2011. Det blir en mycket trög vändning på dansk arbetsmarknad de kommande två åren.

Den ekonomiska politiken innebär minskade offentliga utgifter framöver enligt en treårig åtstramningsplan. Antalet offentliganställda har sjunkit. Detta kan också förklara att kvinnors arbetslöshet har ökat betydligt mer än männens det senaste året. Perioden för arbetslöshetsersättningen har kortats, samtidigt som pressen på sjukskrivna och arbetslösa att övergå i arbete har ökat.

Efter en negativ reallöneökningstakt i både privat och offentlig sektor under förra årets sista kvartal, kan en låg löneökningstakt förväntas innebära en begränsande effekt på privat konsumtion. Prisutvecklingen på bostadsmarknaden har stabiliserats vilket däremot påverkar hushållens förmögenhet positivt.

... men ojämn utveckling i övriga Europa

Euroområdets export kommer att öka i takt med återhämtningen i omvärlden. Ett mer stabilt läge på finansmarknaden i kombination med lågt ränteläge bör stärka konsumentförtroendet och konsumtionsbenägenheten. Detta bidrar till att Europa återhämtar sig, om än i sakta mak.

Förutsättningarna för tillväxten påverkas negativt av svaga offentliga finanser i många europeiska länder. Stimulansåtgärder fasas ut och budgetar ska konsolideras i snabb takt. Den offentliga sektorns skuld kommer enligt EU-kommissionens uppskattningar att växa ytterligare och 2012 uppgå till nära 87 procent av BNP för euroområdet som helhet. Underskottet kommer samtidigt att uppgå till cirka 4 procent. Europas samhälls-

ekonomiska utveckling domineras för tillfället av åtstramningar, bland annat i form av försämringar i generell välfärd, minskat antal offentliganställda, sjunkande löner i offentlig sektor, höjning av pensionsåldern och skärpta regler gällande ersättningar för arbetsökande.

Sysselsättningen inom euroområdet minskade ytterligare under 2010. Arbetslösheten är nu strax över 10 procent men kommer att sjunka mot 9 procent 2012. Den privata konsumtionen ökar endast långsamt och påverkas av arbetsmarknadsläget och i stort sett obefintliga reallöneökningar.

Kapacitetsutnyttjandet har stigit under hela 2010 och ligger nu på dryga 80 procent i tillverkningsindustrin, strax under det långsiktiga genomsnittet. Lagerförändringar och ökade investeringar bidrar positivt till tillväxten.

2010 var ett krävande år för Europeiska centralbanken ECB och den monetära politiken med insatser för ökad likviditet och införandet av en temporär finansiell stabilitetsfunktion. Under föregående år skedde en liten återhämtning i kredittillväxten som en följd av ökad utlåning till företagen. ECB räknar framöver med en viss lättnad av utlåningsvillkoren även till hushållen. Än handlar det dock inte om tillräckligt höga utlåningsnivåer för att märkbart stärka den ekonomiska utvecklingen.

ECB har signalerat beredskap att motverka tendenserna till stigande inflation på medellång sikt. Om ECB påbörjar en höjning av räntenivån under våren 2011, finns en risk att detta är väl tidigt, givet den långsamma återhämtningstakten i euroområdet. Råvaru-, energi- och livsmedelspriser innebär ett ökat inflationstryck (2,4 procent i januari) men med trög återhämtning och svag löneutveckling förblir dock kärninflationen låg. Det allmänna inflationstrycket väntas hamna kring 2 procent mot slutet av året.

Tysklands ekonomi växer starkt igen, vilket även

gynnar övriga Europa. Den höga ökningstakten från förra året, 3,6 procent, kommer att dämpas, även om tillväxten fortsatt är hygglig. Privat sparande har påverkats av situationen på arbetsmarknaden, men styrs inte som i många andra länder av fallande bostadspriser. Ett stabilt arbetsmarknadsläge i kombination med väntade löneökningar utgör en god grund för den inhemska efterfrågan, vilken i relation till exporten i ökande utsträckning påverkar den tyska tillväxten. Ordergång inom tillverkningsindustrin har ökat mycket kraftigt sedan bottennoteringen i mitten av 2009.

Genom att minska antalet arbetade timmar har tyska företag i stor utsträckning behållit sin personalstyrka. Arbetslösheten har därför inte påverkats kraftigt av krisen och kommer som konsekvens heller inte påverkas omedelbart när ekonomin nu växer igen, då redan anställda går upp i arbetstid igen snarare än att nyanställningar sker.

Inom två år ska det tyska budgetunderskottet vara mindre än 2 procent av BNP. Den tyska regeringen har profilerat sig som en stark förespråkare av snabb budgetkonsolidering. Retoriken går troligen främst ut på att signalera tysk press på eurosamarbetet och att bilda opinion inför kommande val. Så även om stimulansåtgärder nu dras tillbaka i Tyskland och fokus ligger på besparingar, lär den största effekten därmed inte vara av ekonomisk utan politisk natur.

Storbritannien tacklas med ett fortsatt besvärligt läge. Budgetunderskottet var 2010 10,5 procent och statskulden uppgick till cirka 78 procent av BNP. Regeringens mycket strama åtgärdsprogram från förra året har stor effekt på brittisk ekonomi även kommande år. Arbetslösheten väntas öka ytterligare. Bara genom besparingar i offentlig sektor beräknas antalet offentliganställda minska med 600 000 personer.

Hushållens konsumtion påverkas av prisökningar, läget på arbetsmarknaden, en möjlig tendens till sjun-

Privat konsumtion Säsongrensade kvartalsvärden, årlig procentuell förändring

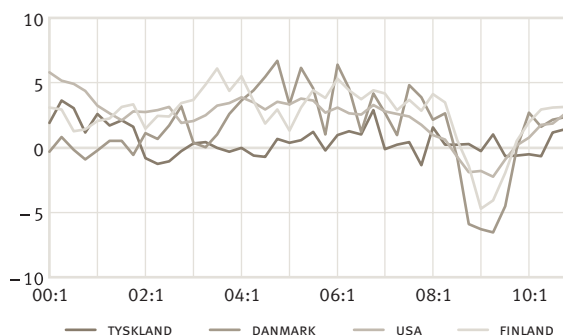

Diagram 2:1

Källa: Reuters EcoWin

Orderingång i tillverkningsindustrin Nettototal via enkät

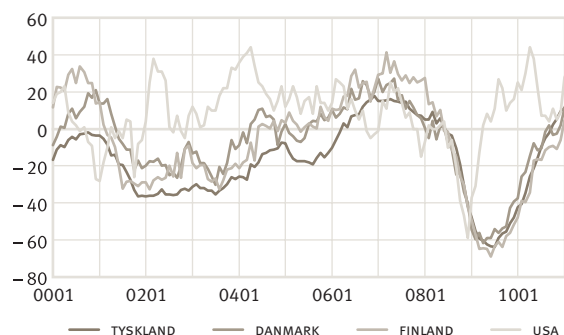

Diagram 2:2

Källa: Reuters EcoWin

Underliggande inflation

Årlig procentuell förändring

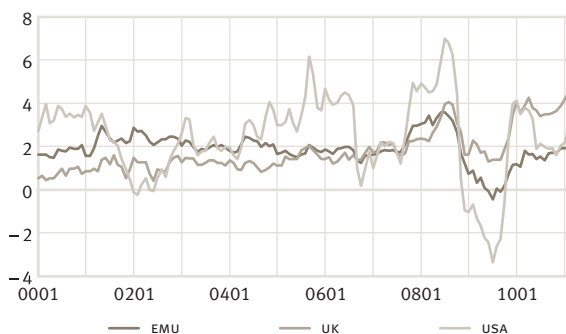

Diagram 2:3

Källa: Reuters EcoWin

Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

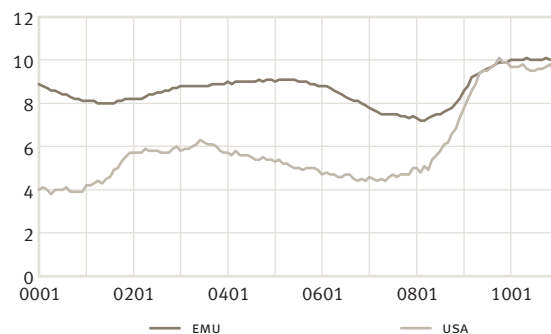

Diagram 2:4

Källa: Reuters EcoWin

kande bostadspriser och utsikterna för ekonomin i stort. Även investeringarna kan väntas minska som konsekvens av den svaga ekonomiska utvecklingen, men också som följd av minskad aktivitet inom byggsektorn.

Bank of England förväntas inleda höjningar av styrrentan i långsam takt. Detta trots att inflationen under 2010 var hela 3,3 procent och kommer att vara fortsatt hög under innevarande år. Inflationstakten förklaras av tillfälliga effekter via höjda råvarupriser och en tillbakadragen momssänkning som infördes som del av krisåtgärderna.

USA växer igen

Lagernivåerna innebar under 2010 års sista kvartal inte något bidrag till den amerikanska tillväxten och nettoinvesteringarna sjönk. Däremot ökade disponibelinkomsterna och den privata konsumtionen. I egenskap av reservvaluta har dollarn ofta varit övervärderad. En försvagad dollar bidrog och kommer också framöver att bidra till ökad export, vilket för övrigt även gynnar den amerikanska regeringens planer på att växla över till en mer exportdriven ekonomi. Kapacitetsutnyttjandet inom tillverkningsindustrin makar sig uppåt och är nu snart tillbaka på samma nivå som vid den finansiella och ekonomiska krisens utbrott, nära 75 procent (se rutan "Leder ojämlikhet till finansiella kriser?" nedan för en fördjupad diskussion av möjliga orsaker till krisen).

Arbetslösheten, strax under 9 procent, minskar nu även om takten är långsam. Ett finanspolitiskt åtgärdsprogram hoppas ge positiva om än begränsade effekter på arbetsmarknaden framöver. Programmet inbegriper bland annat förstärkt arbetslöshetsersättning och förlängda skattelättnader för låg- och medelinkomsttagare. Många kan antas ha stått utanför arbetsmarknaden under tiden av massarbetslöshet och återvänder

som arbetssökande först när efterfrågan på arbetskraft ökar igen. Jämviktsarbetslösheten kan dessutom antas ha ökat som följd av krisen. Det innebär att arbetslösheten inte kommer att minska i någon högre grad den närmsta tiden.

Budgetunderskottet kommer i år att uppgå till cirka 9,5 procent av BNP. USAs stora statsskuld anses allmänt vara ett fortsatt orosmoln över den globala ekonomin. I februari uppgick skulden till 14 140 miljarder dollar, vilket motsvarar cirka 96 procent av BNP.

Tillfälliga priseffekter från framför allt energipriser pressar upp inflationen. Den underliggande inflationen är dock relativt låg. Styrrentan har varit 0,25 procent sedan slutet av 2008. Räntan förväntas hållas orörd fram till nästa årsskifte och därefter höjas i snabbare takt och landa på en nivå om 1,75 procent i slutet av 2012.

Asien starkt men växlar ner

Kinas ekonomi växer alltjämnt mycket starkt om än i avtagande takt. Anledningen står främst att finna i en stark export. Även om krisen inte har drabbat Kina i någon egentlig mening, så har den globala krisen inneburit ett skolexempel på vikten av balans i utrikeshandel. För att skapa en mer stabil grund för framtida tillväxt har den kinesiska regeringen fastlagt en ny femårsplan med inriktningen att växla över mot en mer hållbar tillväxt. Detta inbegriper bland annat en sänkning av tillväxtmålet från 7,5 till 7 procent, en mer inhemskt driven tillväxt via ökad social trygghet och högre inkomster, en mer miljömässigt hållbar produktion samt ökad balans mellan landets olika regioner.

I Indien växer ekonomin i snabb takt. Här är det främst utländska direktinvesteringar som bidrar positivt men också exporten, stärkt av en global återhämtning och en stark inhemsk efterfrågan gynnad av sti-

gande inkomster. Ett ökat resursutnyttjande innebär ett högre inflationstryck och förväntningar om en stramare ekonomisk politik. Tillväxten väntas bli 8,4 procent i år och 8,0 procent 2012.

Tsunamin och efterföljande kärnkraftshaveriet i Japan innebär naturligtvis främst mänskligt lidande; men i efterföljande led kommer även konsekvenserna för den ekonomiska utvecklingen. Japan hör inte till Sveriges största handelspartners, men har som världens tredje största ekonomi inverkan på den globala ekonomiska utvecklingen.

På några månaders sikt begränsas en del av den inhemska japanska produktionen av minskad tillgång på energi och av det faktum att delar av produktionen är utslagen och att personal helt enkelt inte kan ta sig till jobbet. På längre sikt så kommer produktionen att växa, eftersom reparationer och nyinvesteringar kommer att krävas för återuppbyggnad. Effekterna på tillväxten lär således på kort sikt vara negativ på grund av både minskad produktion och ökade kostnader och på lite längre sikt positiv. En osäkerhetsfaktor i detta är ökande råvarupriser och då i synnerhet priset på råolja. Fortsatt osäkert läge i Mellanöstern kan via en sådan priseffekt hämma takten i återhämtningen för Japan och världen i övrigt.

Den japanska centralbanken bedriver sedan länge en extremt expansiv politik. Den senaste tidens händelser innebär att ytterligare stimulans eller åtminstone fördröjd återgång mot en något mindre expansiv penningpolitik är att vänta.

Internationella förutsättningar

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
BNP				
USA	-2,6	2,8	3,0	2,7
Japan	-5,2	4,3	1,6	1,8
Tyskland	-4,7	3,6	2,6	2,0
UK	-5,0	1,7	1,6	2,0
Danmark	-4,7	2,2	2,0	2,1
Norge fastl	-1,3	1,4	2,5	3,3
Finland	-8,1	2,7	3,0	3,0
OECD	-3,5	2,9	2,4	2,5
EMU-12	-4,1	1,8	1,5	1,7
Kina	9,1	10,3	9,6	9,5
Svensk exportmarknadstillväxt				
	-15,5	11,6	6,8	5,9
Råoljepris, Brent				
USD/fat ¹	61,6	79,5	103,2	103,8
Växelkurs				
EUR/USD ¹	1,39	1,32	1,40	1,42

Tabell 2:1

Källa: OECD, IMF, Riksbanken, Reuters EcoWin samt egna beräkningar

1 Årsgenomsnitt.

Leder ojämlikhet till finansiella kriser?

Finns det något samband mellan finanskrisen och stigande inkomstskillnader i framför allt USA? Det är en fråga som IMF-ekonomerna Michael Kumhof och Romain Rancière har försökt undersöka i ett mycket uppmärksammat arbete.²

Det är väl känt att både den stora depressionen, som inleddes 1929, och den stora recessionen som inleddes 2008, föregicks av perioder med snabbt stigande inkomst- och förmögenhetsskillnader.

Hushållens skulder i förhållande till deras inkomster Rikaste 5 procent respektive fattigaste 95 procent i USA, 1983–2007

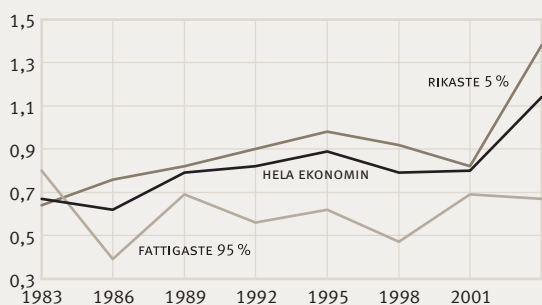

Diagram 2:5

Källa: Survey of Consumer Finance, USA

IMF-forskarna har skapat en allmän jämviktsmodell där inkomstojämlikhet leder till en kris. Krisen uppstår, i denna modell, som ett resultat av en längre period med förskjutningar i köpkraft mellan två grupper i befolkningen: "investerare" som utgör 5 procent och "arbetare" som utgör resterande 95 procent. Den grundläggande mekanismen är som följer. Investerarna använder en del av sin ökade inkomst för att köpa ytterligare finansiella tillgångar som består av lån till arbetare. Det gör det möjligt för arbetarna att upprätthålla sin konsumtion, trots fallande relativa inkomster. Arbetarnas stigande kvot mellan lån och inkomster ("debt-to-income ratio") leder till att det finansiella systemet blir allt bräckligare, vilket till sist utlöser en finansiell kris.

² "Inequality, Leverage and Crises", IMF Working Paper WP/10/268.

Modellen stämmer överens med empirin så till vida att ojämlikheten vad gäller konsumtion ökade betydligt mindre före krisen än inkomstojämlikheten. Dessa nya mönster för sparande och låntagande är också förenliga med att den finansiella sektorn växte som andel av ekonomin till följd av en växande efterfrågan på finansiella tjänster.

I USA så hade de 5 procent med högst inkomster 24 procent av de totala inkomsterna 1920 och 34 procent 1928. Mellan 1983 och 2007 ökade denna grupp sin andel av de totala inkomsterna från 22 till 34 procent. Under båda dessa perioder i det närmaste fördubblades kvoten mellan hushållens skulder och BNP. Det finns alltså mycket stora likheter i utvecklingen av inkomstskillnader och skuldsättning mellan båda dessa episoder. Vi vet också att under perioden mellan 1981 och 2008 i det närmaste fördubblades den finansiella sektorns bidrag till BNP i USA från 4,5 till 8 procent. En liknande utveckling skedde under perioden före den stora depressionen.

Från ett stabiliseringspolitiskt perspektiv pekar dessa resultat på att det kan vara mindre kostsamt att bedriva en omfördelande politik *ex ante* (i förväg), i syfte att minska belåning och risken för en finansiell kris, istället för att bekosta olika former av stöd till banker och hushåll *ex post* (i efterhand).

Kumhofs och Rancières ansats är ett av de första, kanske det första, försöken att kombinera ekonomisk teori inom *inkomst- och förmögenhetsfördelning* med teori om *finansiell bräcklighet och makroekonomisk volatilitet*. I tidigare teorier om finansiella kriser har ingen hänsyn tagits till inkomstskillnader.

Även Chicago-ekonomen Raghuram Rajan, tidigare chefekonom på IMF, har diskuterat liknande teman i sin bok *Fault Lines*. Rajans argument är att ökande inkomstskillnader skapade ett politiskt tryck för att underlätta kredittillgången för hushåll med låga inkomster, för att på så sätt upprätthålla den totala efterfrågan i ekonomin.

Båda dessa bidrag utgör intressanta komplement till de tidigare försök som har gjorts att förklara finanskrisen. LO-ekonomerna har i rapporten *När musiken tystnar* sett finanskrisen som ett resultat av globala obalanser i kombination med otillräcklig finansiell reglering och tillsyn.

3. Svensk ekonomi: Två goda år men arbetslösheten förblir hög

- Den snabba svenska BNP-tillväxten dämpas när rekyleffekten efter krisen ebbat ut och penningpolitiken stramas åt. Vi räknar med en BNP-tillväxt på 4,3 respektive 3 procent 2011 och 2012
- Sysselsättningen ökar sammantaget med cirka 200 000 personer åren 2010–2011. Tillsammans med ett relativt högt arbetsutbud innebär det att arbetslösheten bara sjunker till 7 procent i slutet av 2012.
- Måttliga löneökningar och ganska stark produktivitetstillväxt tillsammans med svag importprisutveckling när kronan stärks pekar mot en underliggande inflation klart under Riksbankens mål 2012.

SVENSK EKONOMI VÄXTE mycket snabbt i fjol, betydligt snabbare än ekonomierna i euroområdet och USA, och BNP ökade med mer än 5 procent. Den snabba tillväxten kan till stor del tolkas som en rekyl från ett mycket nedpressat läge, där uppsvinget för varuexport och industriproduktion drevs av internationella lagerrörelser och en rivstart för handeln i världen, och konsumtion och investeringar, som sköts upp i skuggan av finanskrisen, kom igång. Därtill kommer att den starka tillväxten 2010 i hög grad sammanhängde med ett stort lageromslag – företagen drog ner sina lager kraftigt 2009, i fjol kom en viss lageruppbyggnad till stånd.

I takt med att rekyleffekten ebbat ut och bidragen från lagerutvecklingen bortfaller dämpas tillväxten i Sverige. Vi räknar med en (kalenderkorrigerad) BNP-tillväxt på 4,3 respektive 3,0 procent 2011 och 2012.

Den allt stramare penningpolitiken under de närmaste åren håller också tillbaka tillväxten. Stigande räntor påverkar export och import via en starkare krona, konsumtionen via krympande utrymme i hushållsbudgeten och svagare värdeökning på hushållens tillgångar samt investeringarna via högre finansieringskostnader och lägre kapacitetsutnyttjande.

Fokus i den ekonomisk-politiska debatten har snabbt skiftat från finanskris och efterfrågebortfall till en diskussion om överhettning. Vissa bedömare menar att svensk ekonomi redan kännetecknas av fullt resursutnyttjande, andra att en överhettningssituation ligger relativt nära i tiden. Det är mot den bakgrunden man ska se vår prognos för inflation och arbetslöshet.

Under loppet av 2010 steg sysselsättningen snabbt och utfallsdata från AKU och ledande indikatorer tyder på att det kommer mer. 2011 och 2012 fortsätter sysselsättningen att öka men förloppet blir gradvis långsammare i takt med att BNP-utvecklingen saktar

BNP i Sverige
Säsongrensade kvartalsvärden

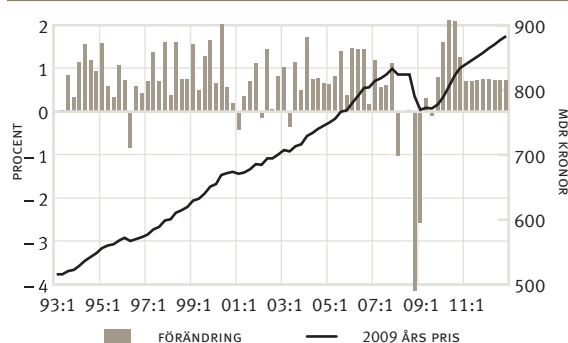

Diagram 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Försörjningsbalans
Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Privat konsumtion	-0,4	3,5	2,8	2,6
Offentlig konsumtion	1,7	2,6	1,8	1,2
Investeringar	-16,3	6,3	11,0	8,4
Lagerinvesteringar ¹	-1,5	2,1	-0,2	-0,1
Export av varor och tjänster	-13,4	10,7	8,6	6,1
Import av varor och tjänster	-13,7	12,7	8,2	6,9
BNP	-5,3	5,5	4,3	3,0

Tabell 3:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

¹ Förändring i procent av föregående års BNP.

in. Skillnaden mellan olika sektorer är markant. Inom tjänstesektorerna och byggsektorn ökar sysselsättningen kraftigt samtidigt som sysselsättningen inom industrin och offentlig sektor i stort sett stabiliseras. Sammantaget väntas sysselsättningen öka med cirka 200 000 personer åren 2010–2012. Tillsammans med ett relativt starkt arbetsutbud innebär det att arbetslösheten bara väntas sjunka till 7 procent i slutet av 2012.

Den snabba sysselsättningsuppgången det senaste året har av flera bedömare tolkats som en signal om att ekonomin är nära fullt resursutnyttjande och att det finns risk för överhettning. Men i vår prognosbild dämpas sysselsättningsuppgången gradvis och arbetslösheten kryper bara långsamt neråt. I diagram 3.2 visas Konjunkturinstitutets sammanvägda mått på bristen på arbetskraft i näringslivet tillsammans med sysselsättningsutvecklingen. Det ska sägas att bristtalen är svårtolkade då de bara anger hur stor andel av företagen som har någon form av brist, men inte hur omfattande eller akut bristen är.

Brist och sysselsättning i näringslivet

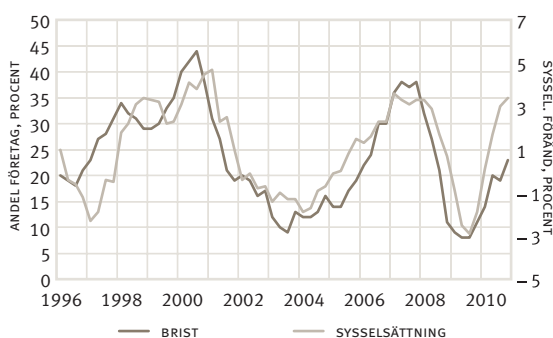

Diagram 3:2

Källa: SCB och KI

Bristen i nuläget är inte alls lika stor som år 2000 eller åren 2007 och 2008 och det är slående hur snabbt bristen på arbetskraft minskade när sysselsättningsutvecklingen bromsade in. Det är också slående hur väl accelererande sysselsättning och ökande brist hänger samman. Mot bakgrund av vår bedömning om att sysselsättningsuppsvinget fortsätter, men i långsammare takt, ligger det nära till hands att tro att bristproblemen kommer att klinga av framöver. Det framstår inte som troligt att arbetsmarknaden kommer att bli överhettad.

Även om sysselsättningsuppgången har gjort att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden har ökat väntas alltså bristproblemen bli hanterbara och den lokala lönebildningen antas därför kunna bidra till att löneökningarna framöver följer det samhällsekonomiska löneutrymmet.

Avtalsrörelsen 2010 kännetecknades av att de cen-

trala avtalen är högre det andra avtalsåret jämfört med det första. I näringslivet ökade lönerna (exklusive rörliga tillägg) i genomsnitt med 2 procent i årstakt under andra till fjärde kvartalet 2010. Under 2011 väntas de högre centrala påslagen medföra att de i stället ökar med 2,6 procent. För 2012 görs det beräkningstekniska antagandet att lönerna ökar med drygt 3 procent.

Måttliga löneökningar och ganska stark produktivtetsutveckling talar för låg underliggande inflation åren framöver. Därtill kommer att importprisutvecklingen förväntas bli svag som en följd av den starka kronan. Inflationstakten enligt KPIF, där effekten av ändrade räntesatser för bolån har exkluderats, sjönk oväntat i januari och under 2011 och en bit in i 2012 väntas den variera påtagligt på grund av att tidigare energiprishöjningar påverkar den årliga förändringstakten. Efter hand väntas KPIF-inflationen söka sig ner mot 1,5 procent, vilket är klart under Riksbankens mål på 2 procent.

Antaganden om den ekonomiska politiken och växelkurser

Penningpolitiken: Vi har i beräkningarna utgått från att reporäntan höjs i enlighet med Riksbankens prognos från den penningpolitiska rapporten från februari i år. Det innebär att den genomsnittliga reporäntan är 2,5 procent det första kvartalet 2012 och 3,2 procent det första kvartalet 2013.

Finanspolitiken: Utöver vad som aviserades i budgetpropositionen för 2011 (ofinansierade reformer omfattande cirka 13 miljarder kronor 2011) har vi antagit att hushållen tillförs 15 miljarder kronor 2012.

Växelkurser: Kronan har förstärkts trendmässigt sedan det dramatiska fallet under finanskrisens akuta fas. Stark bytesbalans, starka statsfinanser och hög relativ tillväxt har liksom förväntad högre styrränta jämfört med omvärldens bidragit till en starkare krona. En viss kronförstärkning väntas även under 2011. Den genomsnittliga kursen för kronan mot euron blir då 8,77 2011 och 8,63 2012 och kursen mot dollarn blir 6,27 2010 och 6,07 2012.

De redovisade beräkningarna avser den kalenderkorrigerade utvecklingen 2011 och 2012. Faktisk och kalenderkorrigerad utveckling skiljer sig inte åt 2011. Den faktiska BNP-utvecklingen bedöms ligga 0,4 procentenheter under den kalenderkorrigerade 2012.

Efterfrågan och produktion

Export- och importutvecklingen dämpas efter fjolårets rekyl

Exporten av varor ökade med drygt 14 procent i fjol jämfört med 2009 enligt nationalräkenskaperna. Efter det branta fallet i samband med finanskrisen vände varuexporten försiktigt upp det tredje kvartalet 2009 och uppgången tog ordentlig fart under 2010. Det var mycket det faktum att lagren i omvärlden inte drogs ner i samma utsträckning som tidigare som låg bakom den snabba uppgången. Efter hand har först exporten, sedan också konsumtionen och investeringarna, stärkts på viktiga exportmarknader.

Orderingången på exportmarknaden till och med januari i år enligt SCB, liksom SCBs utrikeshandelsstatistik för början av året, tyder på fortsatt god tillväxt. Informationen från konjunkturbarometern, inköpschefsindex och exportchefsindex pekar i samma rikt-

ning. I och med att effekten från den internationella lagercykeln ebbar ut väntas tillväxten gradvis dämpas. Den allt starkare kronan talar också för en lugnare utveckling framöver.

Den dramatiska ned- och uppgången i världshandeln i samband med finanskrisen hade en mycket stor inverkan på svensk export och därmed på BNP-utvecklingen. Produktsammansättningen av svensk export var en nackdel när handeln med varor där inköp lätt kan skjutas upp, såsom investeringsvaror och personbilar, minskade särskilt mycket. När världshandeln åter tog fart vändes det som tidigare var en nackdel till en fördel. De branscher som föll kraftigast under krisen är också de som svarat för den största uppgången under återhämtningsfasen. Tydliga exempel är fordonsexport, export av metaller och export av maskiner, som tillsammans utgör cirka 40 procent av svensk varuexport (se diagram 3:3).

Exportvolym

Årlig procentuell förändring

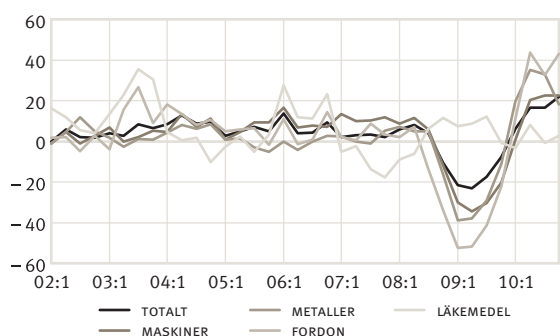

Diagram 3:3

Källa: SCB

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter

Index jan 1991 = 100

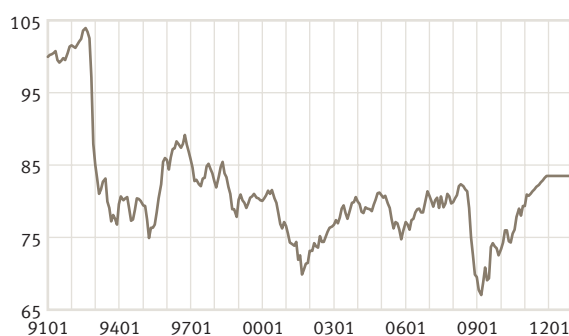

Diagram 3:5

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Orderingång, exportmarknaden

Index 2005 = 100, säsongrensad

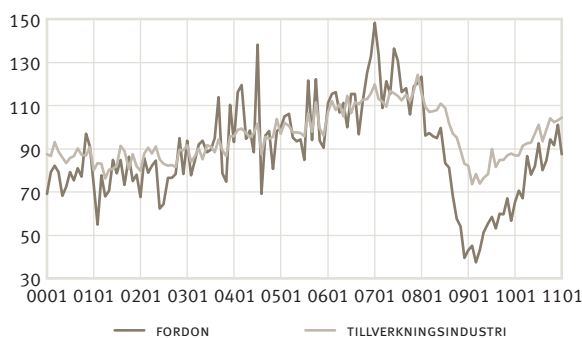

Diagram 3:4

Källa: SCB

Handel med varor

Säsongrensade kvartalsvärden. 2009 års pris, mdr kr

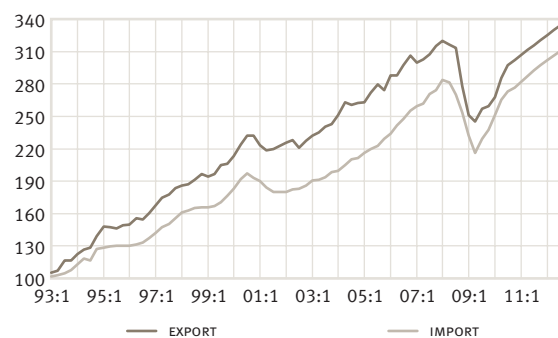

Diagram 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2009		2010		2011		2012	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	-17,5	0,9	14,3	-0,8	8,8	-1,2	5,9	-0,2
Import	-16,2	-1,1	17,3	-0,2	8,7	-1,1	6,5	-1,1

Tabell 3:2

Källa: SCB samt egna beräkningar

Vi använder importen av varor och tjänster till de viktigaste avnämjarländerna för svensk export som indikator på omvärldens efterfrågan. I år och nästa år väntas marknaden för svensk varuexport öka med 7 respektive 6 procent. Efterfrågan i omvärlden växer svagare än vad som har varit normalt i tidigare konjunkturuppgångar. Lågt resursutnyttjande och finansiella åtgärder håller tillbaka investeringar och konsumtion.

Efter att ha fallit dramatiskt under finanskrisens akuta fas har kronan trendmässigt förstärkts under loppet av de senaste ett och ett halvt året och vi räknar med en viss ytterligare förstärkning under 2011. Nivån i slutet av i år väntas ligga några procent högre än nivån innan den finansiella krisen bröt ut hösten 2008. Denna skillnad kan tolkas som en bestående förstärkning av kronan och bör som sådan ha betydande volymeffekter. Växelkursvariationer, även om de är kraftiga, som av företagen ses som tillfälliga, kan däremot antas ha begränsade effekter på exportvolymen. Kortsiktiga svängningar i växelkursen påverkar främst exportintäkterna via ändrade priser i svenska kronor.

Sammantaget väntas tillväxttakten för exporten av varor dämpas från drygt 14 procent i fjol till knappt 9 respektive knappt 6 procent i år och nästa år. Gradvis ökande investeringsaktivitet i omvärlden innebär att positiva sammansättningseffekter gör sig gällande över flera år.

Tjänsteexporten klarade sig betydligt bättre än varuexporten under nedgången i samband med finanskrisen. I fjol växte tjänsteexporten med drygt 3 procent. I år och nästa år väntas tjänsteexporten ta ytterligare fart, då bland annat frakttjänster och så kallad merchanting ökar snabbt i spåren av ökad världshandel. Bidragen till tjänsteexporten från utlänningars konsumtion i Sverige blir dock gradvis mindre när kronan stärks.

Importen av varor ökade med drygt 17 procent i fjol enligt nationalräkenskaperna. Förloppet liknar det för varuexporten med vändningen, efter fallet i samband med finanskrisen, förlagd till det tredje kvartalet 2009

och en kraftig uppgång under 2010. Även om SCBs utrikeshandelsstatistik för början av innevarande år tyder på fortsatt god tillväxt ligger en mer dämpad utveckling i korten fortsättningsvis. Liksom för exporten kan den starka återhämtningen för varuimporten beskrivas som en rekyl från ett nedpressat läge där inte minst stora bidrag från lagerutvecklingen har tillfälligt medfört mycket stark importtillväxt.

2011 och 2012 bidrar inte lagerinvesteringarna till importökningen, som dämpas rejält. Det är i stället andra delar av efterfrågan med ett högt importinnehåll som driver importtillväxten: maskininvesteringar, varuexport och hushållens köp av sällanköpsvaror. Kronförstärkningen stimulerar varuimporten, men i begränsad omfattning. Liksom när det gäller exporten antas tillfälliga variationer i växelkursen ha begränsade volymeffekter.

Tjänsteimporten minskade med knappt 5 procent i fjol. I år och nästa år väntas såväl ökad efterfrågan på frakttjänster som ökat utlandsresande, i spåren av en starkare krona, göra att tjänsteimporten åter ökar.

Investeringarna återhämtar sig

De fasta bruttoinvesteringarna ökade med drygt 6 procent i fjol. Kraftigt ökande bostadsinvesteringar och ökande maskininvesteringar förklarar mycket av uppgången. Näringslivets investeringar, exklusive bostäder, ökade med 4,5 procent. Investeringarna inom tjänstesektorer som handel, transporter och företags-tjänster liksom investeringarna inom byggsektorn ökade påtagligt samtidigt som investeringarna inom industrin fortsatte att falla.

De närmaste åren väntas de fasta bruttoinvesteringarna öka i god takt. Beroende på raset 2009, då investeringarna i näringslivet föll med 20 procent, sker investeringsuppgången 2010–2012 från en mycket låg nivå. Det väntas därför dröja tills 2012 innan investeringarna är tillbaka på samma nivå som före krisen.

Inom industrin minskade investeringarna med 7,5 procent 2010 jämfört med 2009. Efter det mycket kraftiga fallet under 2009 fortsatte investeringarna att ut-

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

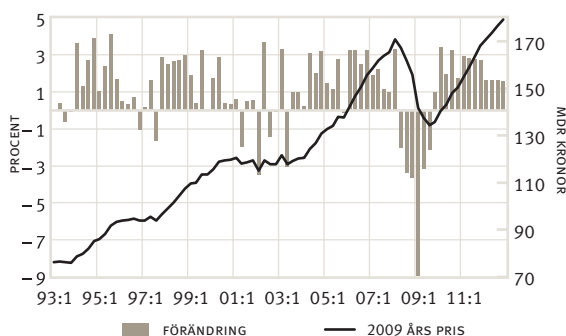

Diagram 3:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

Bostadsinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

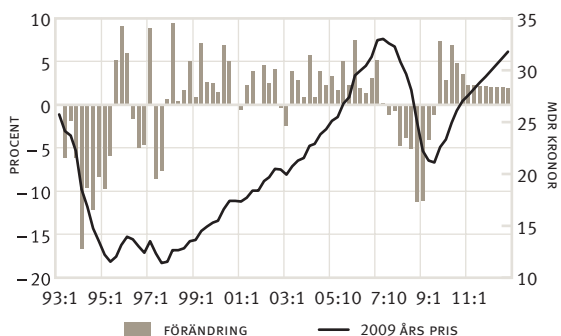

Diagram 3:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Industrins kapacitetsutnyttjande

Faktiskt kapacitetsutnyttjande. Säsongrensat

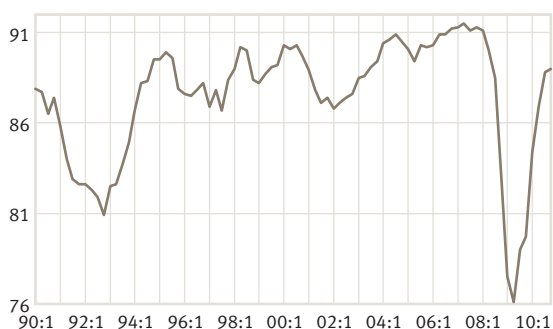

Diagram 3:8

Källa: SCB

Investeringar

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Totalt	-16,3	6,3	11,0	8,4
Industri	-22,2	-7,5	15,3	13,1
Övrigt näringsliv	-18,3	7,9	12,2	9,2
Offentlig sektor	4,2	4,3	3,1	2,0
Bostäder	-23,3	16,0	12,5	8,4

Tabell 3:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

vecklas svagt under fjolåret. I spåren av återhämtningen för varuexport och industriproduktion har samtidigt kapacitetsutnyttjandet inom industrin, enligt SCBs mått, stigit kraftigt och det börjar närma sig nivån för åren före krisen. Det höga kapacitetsutnyttjandet pekar mot att företagen behöver nyinvestera.

Enligt SCBs investeringsenkät från februari planerar industriföretagen att öka investeringarna med 13 procent i år. Mot bakgrund av den låga investeringsnivån och den snabba uppgången i kapacitetsutnyttjandet tror vi att ökningen blir ännu något större och att industriinvesteringarna stiger snabbt även 2012. I slutet av 2012 väntas investeringsnivån ligga i linje med den före krisen.

Investeringarna i övrigt näringsliv (exklusive bostäder) ökade med knappt 8 procent i fjol. SCBs investeringsenkät pekar mot en beskedligare ökningstakt i år. Samtidigt kännetecknas stämningläget i näringslivet av fortsatt optimism enligt Konjunkturbarometern för

mars. Såväl de privata tjänsteföretagens som byggsektorns förväntningar indikerar fortsatt stark efterfråge- och produktionstillväxt. Företagens positiva syn på efterfrågeläget framöver väntas medföra investeringsökningar i storleksordningen 10 procent både i år och nästa år för att stävja kapacitetsbrist.

Vändningen upp för bostadsinvesteringarna efter det stora fallet i samband med finanskrisen kom det fjärde kvartalet 2009 och under 2010 har återhämtningen varit kraftfull. Bostadsinvesteringarna ökade med 16 procent 2010 jämfört med 2009.

ROT-avdraget har bidragit till den snabba återhämtningen då det har fört med sig en kraftig ökning av ombyggnadsinvesteringarna. Tillväxteffekten från ROT-avdraget avtar efter hand och ombyggnadsinvesteringarna ökar betydligt långsammare i år och nästa år jämfört med 2010.

Allmän återhämtning i ekonomin med en förbättrad arbetsmarknad och stigande realinkomster talar för en

hög efterfrågan på nyproducerade bostäder framöver. Därtill kommer att efterfrågan är särskilt stark i storstadsregionerna där bostadsbeståndet växer långsammare än befolkningen. God efterfrågan tillsammans med det ljusa stämningläget bland de bostadsbyggande företagen enligt Konjunkturbarometern talar för att bostadsinvesteringarna fortsätter att öka de närmaste åren. Tillväxten dämpas dock i takt med att stigande räntor håller tillbaka efterfrågan och gör det dyrare för företagen att finansiera verksamheten.

De offentliga investeringarna väntas fortsätta att öka men i allt långsammare takt, bland annat på grund av att mindre pengar sätts av till infrastruktursatsningar.

Det mycket stora efterfrågebortfallet i ekonomin fick till följd att företagen minskade sina lager kraftigt under 2009 och lagerutvecklingen gav ett stort negativt bidrag till BNP-tillväxten. Under 2010 byggde företagen åter upp sina lager. En lagerökning 2010 jämfört med en mycket stor minskning 2009 gav ett

rekordstort BNP-bidrag i fjol. I år och nästa år väntas efter hand allt mindre lagerökningar, vilket innebär att lagerutvecklingen dessa år har begränsade negativa effekter på BNP.

Fjölårets starka konsumtionsökning dämpas 2011 och 2012

Hushållens konsumtion ökade enligt nationalräkenskaperna med 3,5 procent 2010 jämfört med året innan, trots att det var ett mellanår för inkomstutvecklingen med måttlig ökning av lönesumman och ett relativt litet bidrag från skattesänkningar. Hushållens höga sparande föll tillbaka påtagligt i takt med en ökad optimism hos hushållen och ökande förmögenhetsvärden.

Fjölårets konsumtionsuppgång bär drag av tillfällig rekyll när konsumtion, som sköts upp under perioden i finanskrisens skugga, snabbt kom igång igen. Konsumtionen av bilar är det tydligaste exemplet på tidigare eftersatt konsumtion som ökade snabbt 2010. Även konsumtionen av sällanköpsvaror och tjänster

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

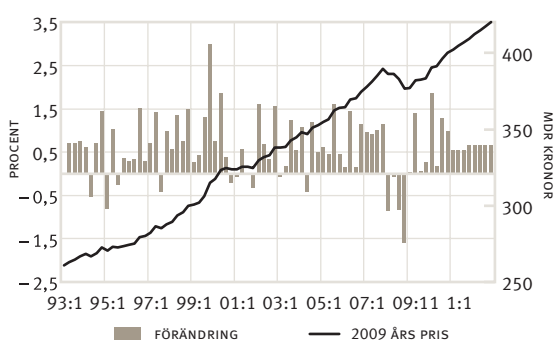

Diagram 3:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Hushållens konfidensindikator (CCI)

KI-barometern netttotal

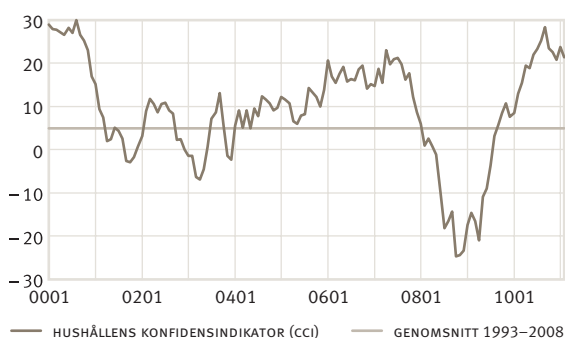

Diagram 3:11

Källa: KI-barometern

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Timlöner	3,4	2,4	2,6	3,3
Arbetade timmar	-2,9	2,5	2,1	1,1
Lönesumma	0,1	3,0	5,3	4,5
Övriga faktorinkomster	-3,7	3,7	2,4	0,0
Transfereringar	7,1	0,9	0,4	1,9
Skatter	-4,2	2,0	3,3	2,1
Disponibel inkomst	3,5	2,7	3,7	3,6
Konsumentpris, IPI	1,9	1,3	1,2	1,0
Real disponibel inkomst	1,6	1,4	2,5	2,5
Privat konsumtion	-0,4	3,5	2,8	2,6
Sparkvot ¹	12,9	10,8	10,5	10,5
KPI	-0,3	1,3	2,4	2,1
KPIF	1,7	2,0	1,8	1,5
Prisförändringar under resp år				
Hushållens tillgångar	8,7	5,5	3,1	4,3
Småhus + Mark	7,1	5,2	3,8	4,9
Börsaktier	46,4	20,8	4,0	8,0

Tabell 3:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

¹ Inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner

ökade starkt, medan det gick sämre för dagligvarorna. Till uppgången bidrog också kronförstärkningen som gjorde att svenska hushåll ökade sin konsumtion utomlands samtidigt som utlänningars konsumtion i Sverige dämpades.

Försäljningen i detaljhandeln har bromsats upp de senaste månaderna och hushållen är inte fullt så optimistiska om framtiden som tidigare. Enligt Konjunkturinstitutets hushållsbarometer har den så kallade konfidensindikatorn (CCI), som används för att sammanfatta stämningläget hos hushållen, sjunkit sedan hösten i fjol, även om den fortfarande ligger klart högre än sitt genomsnittliga värde.

I takt med att eftersatta konsumtionsbehov betas av väntas konsumtionsutvecklingen dämpas framöver. Svag förmögenhetsutveckling i spåren av stigande räntor och därmed långsamt ökande huspriser håller tillbaka konsumtionslusten samtidigt som ökande ränteutgifter krymper hushållens budgetutrymme.

Hushållens disponibla inkomster ökade ifjol långsammare än 2009 trots att sysselsättningen, och därmed lönesumman, åter ökade. Det beror på att inkomsterna 2009 drogs upp kraftigt av ökade offentliga transfereringar och sjunkande skatte- och ränteutgifter.

2011 och 2012 väntas hushållens inkomster öka i god takt. Mest beroende på att lönesumman då ökar snabbt, särskilt i år. Vi har antagit att hushållen tillförs 15 miljarder kronor 2012. Stigande räntor innebär att kraftigt ökade ränteutgifter håller tillbaka inkomstutvecklingen, framför allt 2011.

Den ökning av hushållens konsumtion som ligger i prognosbilden är i linje med ökningen av de disponibla inkomsterna, vilket innebär att hushållens sparkvot ligger kvar på en hög nivå 2011 och 2012.

Fortsatt högt hushållssparande

Riksbanken har sedan mitten av 2010 successivt höjt reporäntan från 0,25 procent till 1,5 procent i mars 2011. Riksbanken har dessutom tydligt signalerat att den tänker fortsätta att höja räntan och förväntar sig att den mot slutet av 2012 ligger på 3 procent. Detta har också varit utgångspunkten i denna konjunkturrapport.

Den stigande reporäntan beräknas medföra att den rörliga bolåneräntan höjs från dagens nivå på 3,5 procent till 4,5 i slutet av 2012. Att den inte höjs mer skulle bero på att läget i ekonomin stabiliseras och att spreaden till reporäntan därmed minskar. Övriga bolåneräntor väntas stiga i motsvarande grad.

Stigande bolåneräntor verkar dämpande på husprisutvecklingen. Detta märktes redan från mitten av 2010 när riksbanken började höja räntan och tydligt signalerade att den tänkte fortsätta med detta. Även

Reporänta och genomsnittlig bostadsränta

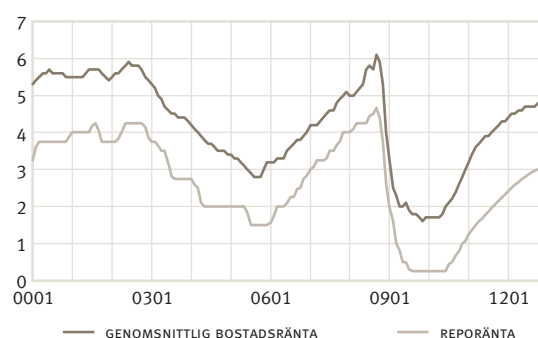

Diagram 3:12

Källa: Riksbanken, SCB samt egna beräkningar

Prisutveckling på småhus

Under loppet av året, procentuell förändring

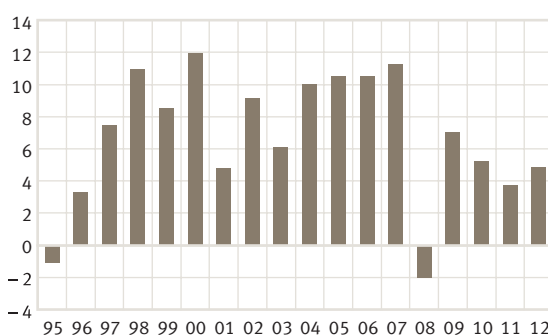

Diagram 3:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

om hushållen aldrig hade förväntat sig att de låga räntorna under 2009 skulle bestå under en längre tid, så blev sannolikt den påbörjade ränteuppgången en tydlig signal om att lågräntepolitiken nu är över. Huspriserna har också sedan dess slutat att stiga och fram till dagsläget legat still.

Det är inte endast räntan som styr husprisutvecklingen. Stigande hushållsinkomster och förbättrat arbetsmarknadsläge har nu i stället en stimulerande effekt på huspriserna. Man kan därför förvänta sig att i takt med att konjunkturen förbättras, så kommer huspriserna att börja stiga men i måttlig takt. Under loppet av åren 2011 och 2012 skulle de kunna stiga i en årstakt på 4–5 procent. Detta är en relativt svag prisutveckling. Sedan 1995 har priserna i genomsnitt ökat med 7 procent per år.

När även aktievärdena väntas öka i måttlig takt, så blir resultatet att hushållens totala förmögenhetsvärdet inte väntas öka mer än i en årstakt på 3–4 procent under åren 2011 och 2012. Detta räcker endast till

Hushållens sparkvot

Procent

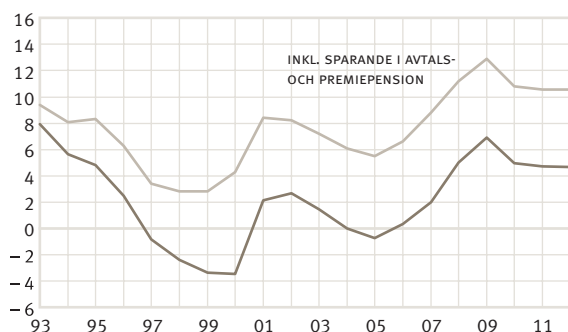

Diagram 3:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

att i begränsad grad återställa det stora fallet i hushållens soliditetsställning som skedde under krisens akuta förlopp omkring årsskiftet 2008–2009. Hushållens sparkvot förblir därför hög och den nedgång i sparkvoten som skedde under 2010 bromsas upp.

Snabb produktionsökning i näringslivet i fjol, mer dämpad framöver

Näringslivets produktion ökade med drygt 7 procent 2010 i spåren av en ökad slutlig efterfrågan och som en följd av att företagen inte drog ner sina lager som tidigare. Återhämtning fortsätter framöver, men i långsammare takt när det positiva bidraget från lagerinvesteringarna faller bort och när utvecklingen av såväl export som inhemsk slutefterfrågan dämpas.

Industriproduktionen, som drabbades mycket hårt av den kraftiga nedgången i den internationella ekonomin, och föll med 18 procent 2009, ökade med drygt 16 procent i fjol. Industriproduktionens lyft under 2010 ligger i linje med rekylen för varuexporten. Industriproduktionen samvarierar i stor utsträckning med varuexporten och industriproduktionens ökningstakt dämpas därför påtagligt åren framöver.

Nedgången för **byggproduktionen** i samband med finanskrisen var jämförelsevis begränsad. Kraftigt minskade bostadsinvesteringar och minskade bygginvesteringar inom näringslivet motverkades av ökade offentliga anläggningsinvesteringar. Byggproduktionen vände upp det fjärde kvartalet 2009, parallellt med att bostadsinvesteringarna började öka, och ökningen fortsatte i snabb takt under 2010. I år och nästa år väntas byggproduktionen ånga på i god takt, i första hand driven av växande bostadsinvesteringar.

Efter ett stort fall under det fjärde kvartalet 2008 ökade produktionen i **övrigt näringsliv** mycket svagt under loppet av 2009. Tjänstebanschererna drabbades

Industriproduktion

Säsongrensade kvartalsvärden

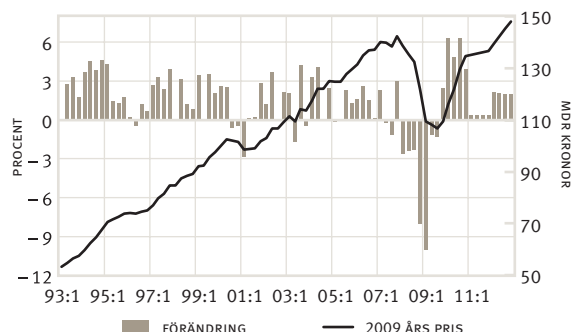

Diagram 3:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

Produktion inom olika sektorer

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Näringsliv	-7,3	7,3	5,6	3,6
Industri	-18,0	16,2	8,2	5,8
Byggnads	-5,5	7,9	5,6	3,4
Övrigt näringsliv	-4,0	4,7	4,8	2,8
Offentlig sektor	0,8	-0,1	0,3	0,7

Tabell 3:5

Källa: SCB samt egna beräkningar

inte alls av finanskrisen i samma utsträckning som industrin. Inhemsk efterfrågan hölls uppe, bland annat via den expansiva ekonomiska politiken. Vidare bidrog privatiseringar och ökade inköp från offentlig sektor till utvecklingen. Under 2010 tog utvecklingen i övrigt näringsliv fart och även i år väntas en snabb tillväxt mot bakgrund av hushållens ökande efterfrågan på tjänster, ökande tjänsteexport, fortsatta privatiseringar och ökande offentliga inköp. 2012 dämpas ökningstakten i linje med den allmänna utvecklingen i ekonomin.

Utgifterna för den **offentliga konsumtionen** antas öka med 1,8 respektive 1,2 procent 2011 och 2012. En betydande del av de ökade utgifterna går till inköp av verksamhet. Staten köper in en stor mängd arbetsmarknadspolitiska program från privata aktörer och kommuner och landsting fortsätter privatiseringen av skolor, vård och omsorg. Det innebär att den **offentliga produktionen** ökar betydligt långsammare än konsumtionen. I fjol minskade den offentliga produktionen något på grund av nedskärningar. 2011 och 2012 väntas

Produktiviteten i näringslivet

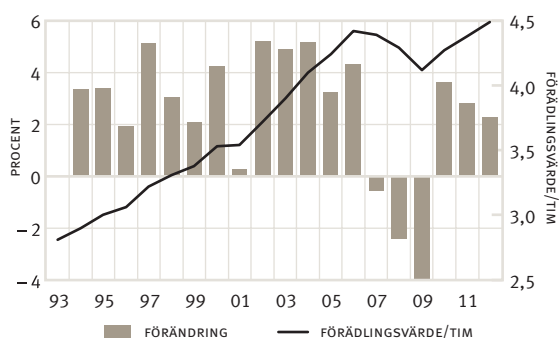

Diagram 3:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

den kommunala produktionen åter öka, om än svagt, för att möta en demografiskt betingad ökad efterfrågan på sjukvård och äldreomsorg.

Produktiviteten i näringslivet återhämtar sig långsamt

Den uppmätta produktiviteten i näringslivet, förädlingsvärdet per arbetad timme, minskade 2008–2010 med sammantaget nästan 7 procent. I ett första skede verkar företagen ha baserat sina beslut om arbetsstyrkans storlek på alltför optimistiska förväntningar om den framtida efterfrågeutvecklingen. Antalet arbetade timmar fortsatte att öka snabbt samtidigt som produktionsutvecklingen dämpades – produktiviteten föll. Trots att antalet arbetade timmar sedan började minska tog produktivitetens fall rejäl fart som en följd av den dramatiska produktionsnedgång som skedde när finanskrisen slog till. I fjol kom en påtaglig återhämtning till stånd i samband med att produktionen åter ökade och produktiviteten steg med 3,6 procent.

Produktivitetens nedgången i näringslivet i samband med finanskrisen speglar att många företag inte ville eller kunde anpassa antalet arbetade timmar till den mycket stora produktionsnedgången. Det innebär i sin tur att företagen borde kunna öka produktionen kraftigt med en begränsad ökning av antalet arbetade timmar, vilket skulle driva upp produktivitetens utvecklingen.

Mot den bakgrunden var uppgången i antalet arbetade timmar under fjolåret överraskande stark och vår bedömning är att arbetstimmarna fortsätter att öka snabbt under prognosperioden, särskilt i år och särskilt i tjänstesektorerna. Det innebär att prognosbilden kännetecknas av en ganska långsam återhämtning av produktiviteten, framför allt i tjänstesektorerna. Produktiviteten i näringslivet som helhet är 2012 bara något högre än den var när den började falla.

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden

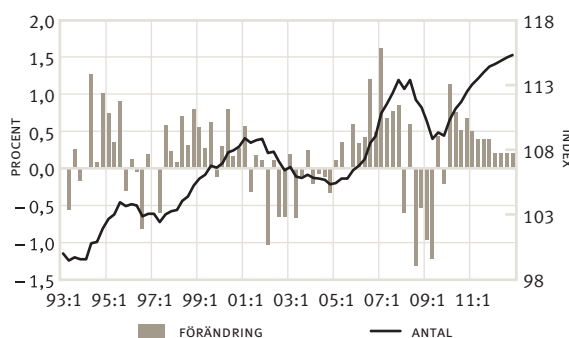

Diagram 3:17

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Näringsliv	-4,0	3,6	2,8	2,3
Industri	-7,4	13,9	9,2	5,4
Byggnads	-1,9	1,2	1,8	2,0
Övrigt näringsliv	-3,4	1,1	1,0	1,3
Offentlig sektor	2,5	0,2	0,0	0,0
BNP	-2,8	3,1	2,4	1,9

Tabell 3:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetsmarknad, löner och priser

Fortsatt ökande sysselsättning de närmaste åren

Finanskrisen och det stora BNP-fall som följde på den satte djupa avtryck på arbetsmarknaden, men sysselsättningsnedgången blev mindre än vad som kunde befaras utifrån historiska mönster och stannade vid knappt 100 000 personer för ekonomin som helhet 2009 jämfört med 2008. Sysselsättningsnedgången var starkt koncentrerad till industrin där sysselsättningen föll med hela 72 000 personer enligt nationalräkenskaperna.

Under loppet av 2010 steg sysselsättningen snabbt och ökningen mellan 2009 och 2010 var cirka 50 000 personer för ekonomin som helhet. Inom tjänstesektorerna och byggsektorn ökade sysselsättningen med 55 000 respektive 15 000 personer, inom industrin och offentlig sektor sjönk sysselsättningen med 6 000 respektive 13 000 personer.

Sysselsättningen har fortsatt att öka under inledningen av i år enligt AKU och ledande indikatorer ty-

Nyanmälda platser och varsel

3 månaders glidande medelvärde, 1 000-tal

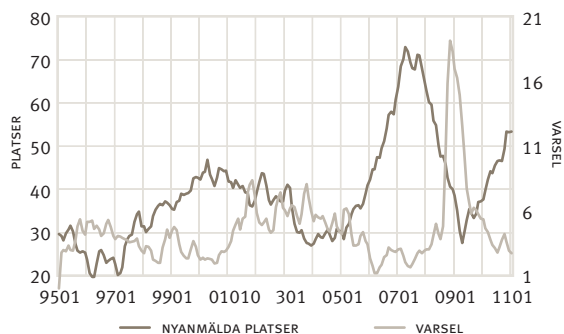

Diagram 3:18

Källa: Arbetsförmedlingen samt egna beräkningar

Sysselsättning och arbetskraft 15–74 år

Originalvärden och trender, tusental

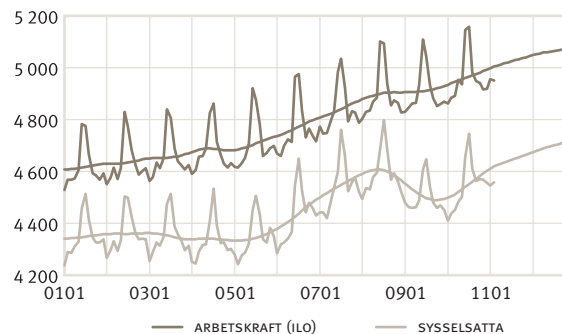

Diagram 3:19

Källa: SCB samt egna beräkningar

der på att det kommer mer. Företagens anställningsplaner enligt Konjunkturbarometern är över lag optimistiska för den närmaste tiden. Den dramatiska uppgången i antalet varsel under det andra halvåret 2008 togs nästan helt tillbaka under det första halvåret 2009. Sedan dess har varslen gradvis fortsatt att minska och ligger nu på nivåer jämförbara med åren med stark sysselsättningsuppgång före krisen. Samtidigt har antalet nyanmälda lediga platser ökat sedan ungefär två år tillbaka även om det är en bit kvar till nivån före krisen.

2011 och 2012 väntas sysselsättningen fortsätta att stiga men förloppet blir gradvis långsammare i takt med att BNP-utvecklingen saktar in. I år bedöms sysselsättningen på årsbasis öka med närmare 100 000 personer och 2012 med ytterligare knappt 50 000 personer. Det innebär en sammantagen ökning med cirka 200 000 personer åren 2010–2012. Sett över denna pe-

riod är skillnaden mellan olika sektorer markant. Inom tjänstesektorerna och byggsektorn ökar sysselsättningen kraftigt samtidigt som sysselsättningen inom industri och offentlig sektor i stort sett stabiliseras.

Sysselsättningsgraden i åldersgruppen 20–64 år landar på drygt 80 procent 2012. Det är i stort sett samma nivå som 2007 och 2008, de goda sysselsättningsåren före krisen.

Sysselsättningen räknat i antal personer påverkas av hur medelarbetstiden, det vill säga den arbetade tiden per sysselsatt, utvecklas. Under år 2010 ökade medelarbetstiden med drygt 1,4 procent, vilket till stor del är en effekt av att helgdagarna var färre år 2010 än år 2009. Ökat övertidsuttag och utfasningen av krisavtalen om arbetstidsförkortning inom industrin har påverkat den kalenderkorrigerade medelarbetstiden i samma riktning.

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Arbetskraft, ILO, 15–74	0,2	1,1	1,2	0,8
Arbetade timmar	-2,9	2,5	2,1	1,1
Arbetad tid per sysselsatt	-0,9	1,4	0,0	-0,1
Sysselsatta, 15–74	-2,1	1,0	2,1	1,2
Arbetslöshet, ILO, 15–74 ¹	8,3	8,4	7,6	7,2
Öppen arbetslöshet, 16–64 ²	6,5	6,0	5,4	5,1
Programdeltagare ³	2,6	4,0	3,3	2,6

Tabell 3:7

Källa: SCB samt egna beräkningar

1 I procent av arbetskraften.

2 Exklusive arbetssökande heltidsstuderande. I procent av arbetskraften.

3 I procent av arbetskraften.

Sysselsättningen enligt NR

Förändring i tusental

	2009	2010	2011	2012
Totalt	-92	51	94	57
Näringsliv	-63	64	90	47
Industri	-72	-6	-6	3
Byggnads	-3	15	11	5
Övrigt näringsliv	13	55	85	39
Offentlig sektor	-29	-13	4	10

Tabell 3:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad 20–64 år

Procent

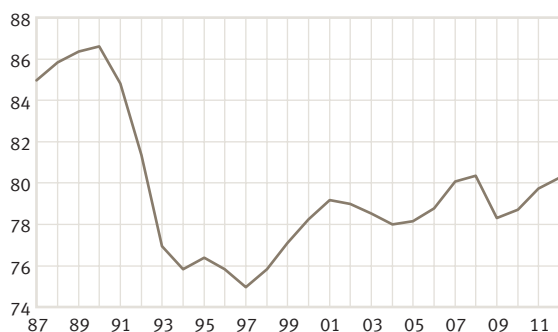

Diagram 3:20

Källa: SCB samt egna beräkningar

Arbetslöshet (ILO) 15–74 år

Originalvärden och trend, procent

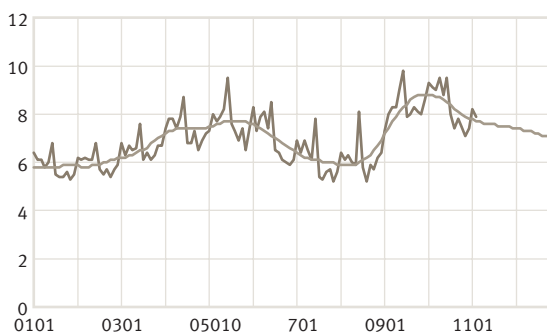

Diagram 3:21

Källa: SCB samt egna beräkningar

Åren 2011 och 2012 räknar vi inte med några större förändringar i medelarbetstiden. Med utgångspunkt i Försäkringskassans prognos³ antar vi en viss ökning av sjukfrånvaron båda åren. År 2011 antas denna effekt på medelarbetstiden tas ut av fortsatt ökat övertidsuttag.

Högt arbetsutbud bromsar arbetslöshetens nedgång

Arbetsutbudet ökade med 54 000 personer under år 2010, vilket är mer än dubbelt så mycket som var att vänta med hänsyn tagen enbart till demografin. Framför allt är det antalet personer som står utanför arbetskraften på grund av sjukdom som har minskat mer än vad som kan förklaras av demografin. Detta speglas av en lika stor minskning av antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning (förtidspensionärerna).

Vi förväntar oss en fortsatt snabb ökning av arbetsutbudet åren 2011 och 2012. Till övervägande del beror det på att befolkningen i arbetsför ålder växer. Men vi förväntar oss också ett tillskott till arbetskraften på grund av de striktare reglerna i sjukförsäkringen. Försäkringskassan räknar med att antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning kommer att minska med så mycket som 51 000 personer (netto) år 2011 och 36 000 personer år 2012.⁴ Endast en försumbar del av detta kan förklaras av demografin. Vi räknar dock inte med att arbetsutbudet ökar lika mycket som antalet förtidspensionärer minskar. Ett skäl är att det är möjligt att personer som nekas sjuk- eller aktivitetsersättning själva anser sig vara sjuka och därför inte sällar sig till arbetskraften. Ett annat skäl är att vi väntar oss en viss ökning av antalet personer som står utanför arbetskraften på grund av sjukdom, genom att vissa som utförsäkras från sjukförsäkringen och prövar att hitta ett

nytt jobb visar sig vara för sjuka för att arbeta och lämnar arbetskraften, med eller utan sjukpenning. Arbetsutbudet förväntas också öka därför att ökad sysselsättning signalerar att arbetsmarknadsutsikterna ljusnar. Sammantaget räknar vi med att arbetsutbudet ökar med 60 000 personer år 2011 och 41 000 personer år 2012.

Den snabba ökningen av arbetsutbudet innebär att den ökade efterfrågan på arbetskraft inte räcker till för att sänka arbetslösheten med mer än 0,8 respektive 0,4 procentenheter åren 2011 och 2012. Arbetslösheten (ILO) i åldrarna 15–74 år, blir därför 7,6 procent år 2011 och 7,2 procent år 2012. Det innebär att arbetslösheten i slutet av år 2012 inte förväntas vara lägre än den var i slutet av år 2008.

Löner och vinster

På nästan hela arbetsmarknaden finns nu avtal för 2011. De stora avtalen som tecknades i början av 2010 löper ut från slutet av september 2011 och fram till juni 2012. Facken inom industrin har enats om ett gemensamt startdatum för nästa avtalsperiod som då skulle bli 1 december. Vissa avtal kommer dock att omförhandlas under 2011. Det stora är Vårdförbundets avtal som löper ut 31 mars 2011.

De centrala avtalen har höjt lönerna ungefär i samma grad fast vid olika tillfällen. Omräknat till årstakt ökar lönerna med 1,7–1,8 procent under avtalsperioderna. Avvikelser från detta finns på de avtalsområden inom LO-området som kunde använda en jämställdhetspott. Där höjde de centrala avtalen lönerna i en årstakt på 2,2–2,4 procent. Inom de flesta branscher som inte kunde använda en jämställdhetspott har i stället de lokala förhandlingarna resulterat i ytterligare lönepåslag i de lokala förhandlingarna. Inom de avtalsområden som kunde använda jämställdhetspotten förekom inga eller mycket begränsade extra lokala påslag. Sam-

³ Försäkringskassan (2011), Budgetunderlag 2012–2014, FK 40215-2 2011-02-18.

⁴ Försäkringskassan (2011), Budgetunderlag 2012–2014, FK 40215-2 2011-02-18.

mantaget ökade därför lönerna ungefär lika mycket i ekonomins olika branscher.

År 2010 ökade lönerna i hela ekonomin med 2,5 procent. Avtalsperioderna från 2007 års avtalsrörelse sträckte sig i stor utsträckning in över första kvartalet 2010 och medförde att lönerna då ökade med 3,4 procent. Från andra kvartalet gällde 2010 års avtal vilka innehöll lägre centrala påslag. I genomsnitt ökade då lönerna med 2,2 procent.

Avtalsrörelsen 2010 kännetecknas av att de tecknade avtalen i de flesta fall blev baktunga. Det innebär att de centrala avtalen är högre det andra avtalsåret jämfört med det första. I näringslivet ökade lönerna (exklusive rörliga tillägg) i genomsnitt med 2 procent i årstakt under andra till fjärde kvartalet 2010. Under

2011 väntas de högre centrala påslagen medföra att de i stället ökar med 2,6 procent.

De svenska lönerna i näringslivet har ungefär följt löneutvecklingen i de så kallade europanormsländerna. De höga centrala löneavtalen i 2007 års treåriga avtal medförde en något högre löneökningstakt i Sverige (se diagram). Detta blev en stimulans till den svenska ekonomin när efterfrågan föll under finanskrisen och var sannolikt en bidragande orsak till att Sverige klarade krisen bättre än länderna i Europa. Under andra till fjärde kvartalet 2010 har denna skillnad i löneökningstakt minskat och de svenska lönerna kan nu sägas följa de i europanormsländerna.

Avtalsperioderna från 2010 års avtalsrörelse sträcker sig olika antal månader in i 2012. Med hänsyn till detta

Utgångspunkter för löneutrymmet

Det samhällsekonomiska löneutrymmet kan uppskattas utifrån utvecklingen av näringslivets underliggande produktivitet utveckling och det utrymme som finns för näringslivets prisökningar med hänsyn till inflationsmålet på två procent. Sammantaget kallas detta för prishöjningen.

Den underliggande produktivitetens utvecklingen kan uppskattas utifrån den registrerade produktivitetens utvecklingen och nationalekonomisk teori⁵. Den registrerade produktivitetens utvecklingen påverkas av förändringar i kapacitetsutnyttjandet av arbetstimarna i produktionen. Den faller när kapacitetsutnyttjandet faller och stiger när kapacitetsutnyttjandet stiger. Den underliggande produktiviteten påverkas inte alls av dessa förändringar i kapacitetsutnyttjandet utan beror på i vilken takt som produktionsförmågan byggs upp, det vill säga på bland annat investeringstakt och teknisk utveckling.

Förändringen i den registrerade produktivitetens utvecklingen har varierat betydligt mer än den underliggande. Sedan början av 2000-talet har den registrerade varierat mellan +6 procent och -4 procent. Den underliggande har endast varierat mellan +4 procent och +1 procent (se diagram 3:22).

Den underliggande produktivitetens ökningstakten sjönk under krisen som ett resultat av att investeringarna föll och att den långsiktiga tekniska utvecklingen försvagades. När konjunktur och investeringar nu tar fart, så ökar också den underliggande produktiviteten. När kapacitetsutnyttjandet

Registrerad och underliggande produktivitet i näringslivet Procentuell förändring per år

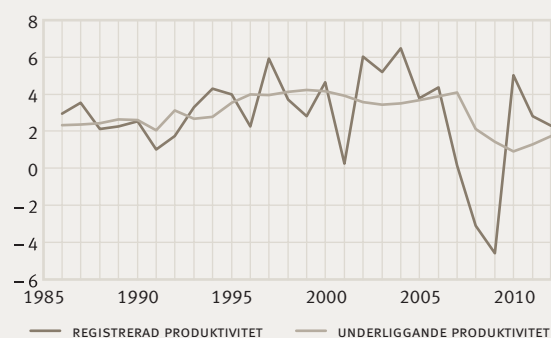

Diagram 3:22

Källa: SCB samt egna beräkningar

av arbetstimarna i produktionen stiger, så ökar den registrerade produktiviteten mer än den underliggande.

Den svenska ekonomin är starkt beroende av omvärlden. När det samhällsekonomiska utrymmet för löneökningar ska bedömas, måste man därför även studera den internationella löneökningstakten. Framförallt är det viktigt att se hur mycket lönerna ökar i de ur svensk synvinkel 13 viktigaste länderna i Europa. Deras löneökningstakter i näringslivet vägs samman med konkurrensvikt och måttet kallas för europanormen.

⁵ Se LO-rapporten Löneutrymmet i djup lågkonjunktur, 2009.

Utgående löner

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012
Industri	3,0	2,8	2,8	3,5
Byggnads	3,5	1,9	2,7	3,4
Övrigt näringsliv	3,3	2,4	2,5	3,3
Offentlig sektor	3,9	2,6	2,6	3,3
Totalt	3,4	2,5	2,6	3,3
Näringslivet	3,2	2,4	2,6	3,4

Tabell 3:9

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

Anmärkning: Löneökningstakten för 2009 och 2010 innehåller effekter av över-tidstillägg och rörliga tillägg. Dessa ingår inte för åren 2011 och 2012.

har i denna konjunkturrapport ett beräkningstekniskt antagande gjorts om att lönerna under nästa år ökar med drygt 3 procent.

Vinsterna i det svenska näringslivet (exklusive fastighetsförvaltning) föll under krisen och nådde 2009 de lägsta nivåerna under 2000-talet. Kapitalavkastningen kan då beräknas till 8 procent. Detta är hälften så mycket som de extremt höga vinsterna under åren 2006–2007 då avkastningen uppgick till 16 procent. Bruttovinstandelen nådde också sin lägsta nivå och föll till 31 procent jämfört med 37 procent ett par år före.

När konjunktoren vände upp 2010 steg vinsterna snabbt. Kapitalavkastningen steg till 12 procent och bruttovinstandelen till 35 procent. Under åren 2011 och 2012 verkar dessa vinstmått närma sig mer långsiktigt hållbara nivåer som bör ligga under de höga nivåer som uppnåddes under 2006 och 2007.

Lönerna i den svenska ekonomin har under krisen följt det samhällsekonomiska löneutrymmet. En fortsatt löneutveckling i denna takt bidrar till en gynnsam vinstutveckling i det svenska näringslivet.

Svagt inflationstryck från arbetsmarknaden håller tillbaka inflationen

Inflationstakten enligt KPI låg under det första halvåret 2010 runt 1 procent. Under det andra halvåret steg KPI-inflationen till drygt 2 procent och den väntas fortsätta upp när hushållens räntekostnader ökar i takt med att Riksbanken höjer reporäntan.

Inflationstakten enligt KPIF, där effekten av ändrade räntesatser för bolån har exkluderats, föll tillbaka under det första halvåret 2010, men steg sedan åter beroende på inflationsimpulser från stigande energi- och livsmedelspriser. I januari i år sjönk KPIF-inflationen oväntat och under 2011 och en bit in i 2012 väntas den variera påtagligt på grund av att tidigare energipris-

Näringslivets löner i Sverige och europanormsländerna

Procentuell förändring

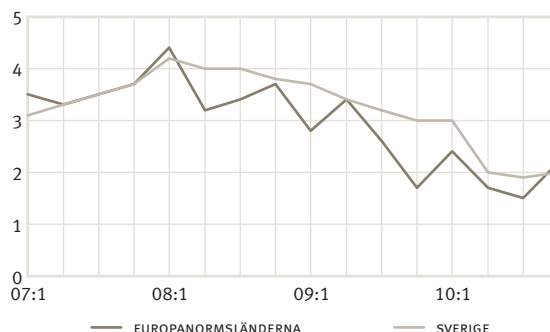

Diagram 3:23

Källa: SCB, Eurostat samt egna beräkningar

Två vinstmått i näringslivet

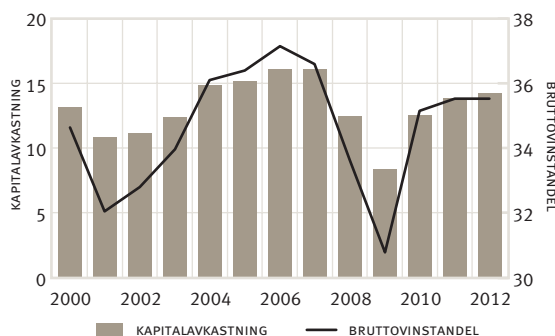

Diagram 3:24

Källa: SCB samt egna beräkningar

Anm. Kapitalavkastning = nettovinst / kapitalstocken. Bruttovinstandel = (nettovinst + kapitalförslitning) / förädlingsvärdet. Statistiken erhålls från nationalräkenskaperna. Fastighetsförvaltning ingår ej.

höjningar påverkar den årliga förändringstakten. Efter hand väntas KPIF-inflationen söka sig ner mot 1,5 procent, vilket är klart under Riksbankens mål på 2 procent.

Små löneökningar och stark produktivitet utveckling har inneburit fallande enhetsarbetskostnader sedan ett år tillbaka och kostnadstrycket från arbetsmarknaden är lågt. Fortsatt måttliga löneökningar och relativt stark produktivitet utveckling talar för låg underliggande inflation även åren framöver. En annan faktor som talar för låg inflation är den förväntade svaga importprisutvecklingen som följer av den väntade kronförstärkningen.

Det genomsnittliga oljepriset antas ligga runt 100 dollar per fat 2011 och 2012.

Bidrag till prisökningen

	2010		2011		2012	
	%	pris- bidrag	%	pris- bidrag	%	pris- bidrag
ULC	-4,2	-2,4	0,1	0,1	1,1	0,7
Kapitalandel	6,4	3,8	2,9	1,7	1,7	1,0
Importpris	-0,2	-0,1	-1,1	-0,6	-1,1	-0,6
Indirekta skatter, taxor		0,1		0,1		0,0
Prisökning		1,3		1,2		1,0

Tabell 3:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

I tabell 3:10 redovisas en grov bild av pristrycket mätt som den årliga förändringen av implicitpriset för privat konsumtion (IPI). De viktigaste faktorerna för prisökningarna är enhetsarbetskostnad (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling och vinstförändringar. Enhetsarbetskostnaden är den viktigaste bestämningsfaktorn för inflationen. Företagen anpassar på sikt priserna till utvecklingen av enhetsarbetskostnaden så att vinsterna hamnar på en rimlig nivå. Inflationstrycket från arbetsmarknaden är svagt under prognosperioden: enhetsarbetskostnaden ökar marginellt i år och med drygt 1 procent 2012. Importpriserna minskar med cirka 1 procent båda åren. Svag utveckling av enhetsarbetskostnader och importpriser ger utrymme för ökade vinster trots modesta prisökningar.

KPI och KPIF

Årlig procentuell förändring

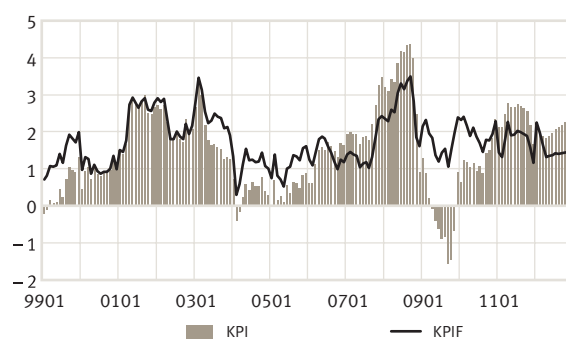

Diagram 3:25

Källa: SCB samt egna beräkningar

4. Ekonomisk politik

Den ekonomiska politiken i EU och Sverige uppvisar sedan en tid tillbaka vissa likheter. Både de politiker som dominerar den europeiska scenen och den svenska regeringen ser idag lönebildningen som den centrala spelplatsen för den ekonomiska politiken. Ur ett EU-perspektiv handlar det om att genomföra reala växelkursförändringar, för att den vägen återställa konkurrenskraften för ett antal av valutaunionens medlemsländer. I Sverige ligger fokus på att öka sysselsättningen genom större löneskillnader, som framför allt ska uppnås genom lägre lönekrav från LO-grupperna.

Ekonomisk politik i EU

Finanskrisen och den efterföljande statskuldkrisen har satt den europeiska valutaunionen under hård press. Bland de deltagande länderna har det setts som oacceptabelt att ett land ställer in betalningarna. Det finns också en oro för vad någon form av statskonkurs innebär för det europeiska banksystemet. Samtidigt har flera länder i EMU idag ingen möjlighet att täcka sina lånebehov via vanlig upplåning, eftersom de inte anses vara kreditvärda av privata långgivare. Grekland och Irland har redan tvingats utnyttja EFSF (se faktabrutan nedan) och det verkar nu alltmer sannolikt att även Portugal kommer att behöva ta detta steg.

EFSF och ESM

European Financial Stability Facility (EFSF)

Kan ge lån till euroländer med problem. Utlåningskapacitet på upp till 440 miljarder euro. Tyskland garanterar cirka 120 miljarder euro och Frankrike cirka 90 miljarder euro. AAA-rating.

European Stability Mechanism (ESM)

Ersätter EFSF från och med 1 juli 2013 och är tänkt att vara en permanent lösning. Utlåningskapacitet på upp till 500 miljarder euro. Styrts av samma regelverk som EFSF. Lån givna via ESM har, till skillnad från EFSF-lån, företräde i förhållande till privata långgivares krav.

De förslag som nu har lagts fram av Kommissionen⁶ och Rådet⁷ för att hantera statskuldkrisen syftar framför allt till att förebygga och korrigerera fiskala

och makroekonomiska obalanser. Detta var huvudsyftet även med Stabilitets- och tillväxtpakten. Det nya inslaget är istället explicita policyrekommendationer som är tvingande för euroländerna. Fokus ligger på lönebildning och arbetsrätt, särskilt i offentlig sektor, och vissa fenomen på arbetsmarknaden, som att löner automatiskt räknas upp med inflationen. Även de nationella pensionssystemen och deras finansiering får mycket uppmärksamhet. Genom en mer decentraliserad lönebildning och en nedgraderad arbetsrätt ska de europeiska ekonomierna återfå sin konkurrenskraft, är det tänkt. Den svenska regeringen tycks stå bakom de flesta av dessa förslag, men saknar än så länge stöd i riksdagen för att ansluta sig till den så kallade euro plus-pakten, det vill säga den överenskommelse som euroländerna har ingått, men som också står öppen för övriga medlemsstater i EU.

De euroländer som har bristande konkurrenskraft kommer onekligen att behöva göra någonting åt sina reala växelkurser. Eftersom den nominella växelkursen är låst så återstår endast en intern devalvering i någon form. Hur en sådan ska gå till är dock knappast en fråga som är lämplig för EU-nivån, utan måste hanteras nationellt och av arbetsmarknadens parter. Annars hotas på sikt partsautonomin.

Det finns vinster med en samordning av den ekonomiska politiken på EU-nivå, både för att motverka lågkonjunkturer och överhettning. Koordinerade finanspolitiska åtgärder, exempelvis en tillfällig momssänkning i syfte att stimulera till tidigare lagd konsumtion, skulle vara avsevärt mer effektiva än nationella. Det beror på att konsumtionen till stor del förläggs inom EU, vilket gör att det så kallade läckaget blir mindre. En mer effektiv finanspolitik ger också bättre förutsättningar att motverka stora budgetunderskott och skulduppbyggnad.

Mer effektiva former för en EU-samordning av finanspolitiken i kristider behövs. Men det behövs också bättre automatiska stabilisatorer, som ger ett strukturellt skydd vid kriser och kan bidra till att behovet av diskretionära stimulanser minskar. Det är alltså en politik som bör prioriteras. Det skulle dämpa stora svängningar i konjunkturen och gynna de breda löntagargrupperna i framtida nedgångar.

Utän att ta ställning till vad som är en önskvärd utveckling så är det svårt att inte dra slutsatsen att valutaunionen på sikt kommer att behöva välja en av två utvecklingsvägar om den ska överleva. En fiskal-/transfereringsunion är logisk från ett rent ekonomiskt

6 Sex olika lagstiftningsförslag: KOM (2010) 522-527.

7 Rådsslutsatser SN 1803/11.

perspektiv, men verkar idag inte ha några politiska förutsättningar, eftersom det saknas starka förespråkare bland medlemsländerna. Den andra vägen handlar snarast om att låta marknadskrafterna säkra en mer hållbar statsskuldutveckling genom en mer effektiv prissättning av lånevillkor. Denna senare utveckling är mer trolig och inleds i den stund ett av valutaunionens medlemsländer saknar möjligheter att fullfölja sina åtaganden mot privata långivare.

Det i det kortare perspektivet verksamma inslaget i den mängd förslag som Kommissionen och Rådet har producerat är stabiliseringsmekanismerna. Det är de som idag står mellan Grekland, samt kanske även Irland och Portugal, och någon form av statsbankrutt. Problemet med dessa mekanismer är att de förutsätter att dessa länder har likviditetsproblem, det vill säga svårt att låna på grund av att de finansiella marknaderna fungerar dåligt, och inte genuina solvensproblem. Särskilt när det gäller Grekland, vars statsskuld beräknas vara på väg mot cirka 150 procent av BNP, är detta högst osannolikt. Det finns beräkningar som tyder på att Grekland skulle behöva skriva ner sina lån med cirka 30 procent för att kunna nå en skuldkvot på 60 procent av BNP till 2034.⁸ Stabilitetsmekanismerna har därför till främsta syfte att skjuta insolvensproblematiken framåt i tiden.

En skuldsanering riskerar att bli kostsam för de europeiska banker som äger grekiska statspapper. Det finns en risk att det skulle utlösa nya behov av att förstärka exempelvis tyska och franska bankers eget kapital. Istället hoppas europeiska ledare på att ett reformerat Grekland redan inom ett par år ska kunna kliva upp på en ny, högre tillväxtbana, samtidigt som bankerna då har fått mer tid på sig att förbättra sin egen solvens. I takt med att länestockarna omsätts i Grekland och Irland ersätts de privata långivarna av offentliga: de europeiska stabilitetsmekanismerna och IMF.

Penningpolitik

Riksbankens analys av arbetslöshetens orsaker och sammansättning är av stor vikt. I slutändan bestäms Riksbankens agerande av direktionens sex ledamöter. Inom direktionen pågår just nu en livaktig diskussion om hur högt resursutnyttjandet är i Sverige och hur resursutnyttjandet förhåller sig till den långsiktigt hållbara arbetslösheten. Enligt prognosen från den penningpolitiska rapporten i februari höjs reporäntan till drygt 3,6 procent i början av 2014. Det bygger på att en majoritet i direktionen bedömer att ekonomin når fullt resursutnyttjande redan första kvartalet 2012, givet reporänteprognoisen.

En minoritet i direktionen, bestående av Karolina

Ekholm och Lars E O Svensson, vill dock se en lägre räntebana. Enligt Lars E O Svensson leder huvudskenariot till en för låg inflation och en arbetslöshet "som är högre än en rimlig långsiktigt hållbar nivå under i stort sett hela prognosperioden".⁹ Svensson anser att arbetslösheten är det bästa måttet på resursutnyttjandet i ekonomin. Skälet är att arbetslösheten mäts ofta, inte revideras och är ett välkänt mått för allmänheten. Det är dessutom så att arbetslösheten är ett mål för den ekonomiska politiken – som Riksbanken har till uppgift att stödja. Svensson bedömer att den långsiktigt hållbara arbetslösheten är cirka 5,5 procent. Även Ekholm bedömer att svensk ekonomi är relativt långt ifrån fullt resursutnyttjande. Hon anser dock att långsiktigt potentiella arbetade timmar vore ett bättre mått på resursutnyttjande än arbetslösheten.

Mått på resursutnyttjande

Riksbankens penningpolitik går ut på att stabilisera inflationen runt inflationsmålet samt att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara nivåer – *ett normalt resursutnyttjande*.

Samtliga mått nedan visar positivt tecken om resursutnyttjandet är högre än normalt och negativt tecken om resursutnyttjandet är lägre än normalt.

Arbetslöshetsgapet: arbetslöshet minus långsiktigt utgående arbetslöshet.

BNP-gapet: BNP – Potentiell BNP.

RU-indikator: ett sammanfattande mått för information som finns i enkät- och arbetsmarknadsdata som har tagits fram av Riksbanken.

Tim-gapet: arbetade timmar – långsiktigt potentiella arbetade timmar.

Direktionens majoritet, anförd av Svante Öberg, har en annan syn på resursutnyttjandet. Enligt Öberg är resursutnyttjandet "normalt" redan under första kvartalet i år.¹⁰ Eftersom det inte finns så mycket lediga resurser i ekonomin, samtidigt som inflationsförväntningarna är på väg upp enligt vissa undersökningar, motiverar det en ganska snabb höjning av reporäntan.

Öberg konstaterar att genomsnittet för arbetslösheten under den senaste tioårsperioden är cirka 7 procent. Han hävdar att om arbetslösheten minskar med nuva-

⁸ Darvas, Pisani-Ferry och Sapir, "A Comprehensive Approach to the Euro-Area Debt Crisis", Bruegel Policy Brief.

⁹ Penningpolitiskt protokoll, 2011-02-14.

¹⁰ Tal, 2011-03-18.

rande takt så når arbetslösheten ”en normal nivå” redan hösten 2011. Öberg argumenterar för att bristen på arbetskraft är ett bättre mått på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och att dessa bristtal redan under fjärde kvartalet 2010 var uppe på normal nivå, vilket, enligt honom, tyder på att matchningen på arbetsmarknaden har försämrats. Det är alltså uppenbart att Öbergs skattning av den långsiktigt uthålliga arbetslösheten är betydligt högre än Svenssons, även om Öberg avstår från att ange någon siffra. Liksom Öberg är Barbro Wickman-Parak skeptisk till att effekterna av regeringens arbetsmarknadsreformer skulle vara särskilt stora. Hon konstaterar att arbetskraftsutbudet ökar, men att bristtal och kvarvarande lediga platser stiger snabbt.

Svensson för också ett resonemang om att det är viktigt att skilja på den långsiktigt hållbara arbetslösheten på kort sikt och på lite längre sikt. Det beror på att resursutnyttjandet kan ses både som en målvariabel och som en indikator på inflationstrycket. Den långsiktigt hållbara arbetslösheten på längre sikt är en rimlig målvariabel. Däremot så kan gapet relativt en mer kortsiktig jämviktsarbetslöshet vara en bra indikator för inflationstrycket, som är viktig för prognosen på inflationsgapet – den andra målvariabeln i en flexibel inflationsmålspolitik.

Vi har i prognosen utgått från att reporäntan ligger på 2,5 procent i början av 2012 och 3,2 procent i början av 2013 i enlighet med den prognos för reporäntans utveckling som Riksbanken redovisade i den penningpolitiska rapporten i februari i år.

Vår inflationsprognos indikerar att räntebanan ligger för högt. De måttliga löneökningar och den ganska starka produktivitetsutveckling som ligger i vår prognosbild talar för en låg underliggande inflation åren framöver. Därtill kommer att importprisutvecklingen förväntas bli svag som en följd av den starka kronan. Vår bedömning är att inflationstakten enligt KPIF under 2012 kommer att söka sig ner mot 1,5 procent, vilket är klart under Riksbankens mål.

Vår bedömning av resursutnyttjandet – hur man än mäter det – innebär också att räntebanan ligger för högt. I vår prognos dämpas efterfrågeutvecklingen i år och 2012, vilket till en del sammanhänger med snabbt stigande räntor, och efter hand dämpas också fjolårrets kraftiga sysselsättningsuppgång. Det senaste årets snabba färd mot fullt resursutnyttjande bromsar in och arbetslösheten minskar långsamt. Vår syn är att nivån på arbetslösheten i slutet av 2012, 7 procent, betyder att det fortfarande finns lediga resurser på arbetsmarknaden. Den synen bygger på resonemang nedan om att så pass många av dem som är arbetslösa idag har karaktäristika som tyder på att de borde ha lätt att ta ett jobb. Sett på lite längre sikt, när man också kan ta hänsyn till hur många som med stöd av utbildning och

arbetsmarknadspolitik relativt enkelt kan bli anställbara, framstår möjligheten att minska arbetslösheten som än större.

Somliga bedömare menar att brist på arbetskraft är ett bättre mått på resursutnyttjandet än arbetslösheten. Enligt Konjunkturbarometern har antalet företag som anger brist på arbetskraft som ett problem ökat snabbt det senaste året. Nivån är dock betydligt lägre än den var tidigare högkonjunkturår. Därtill kommer att ökande brist sammanhänger med situationer när sysselsättningen ökar allt snabbare och i vår prognos är så inte fallet, tvärtom dämpas sysselsättningsuppsvinget efter hand.

En enkel indikator på att brist på arbetskraft är ett problem är att löneökningstakten skjuter fart, men sådana tendenser lyser ännu med sin frånvaro och i vår prognos bedöms bristproblemen bli hanterbara för såväl central som lokal lönebildning.

En väl fungerande lönebildning innehåller en samordning som normerar synen på hur stort löneutrymme är i samhällsekonomin. De samordnade förhandlingarna har också en viktig funktion när det gäller att diskutera olika synsätt på löneutrymmets fördelning. Genom att uppnå en gemensam syn på olika frågor innan avtalsrörelsen startar, minimeras risken att inflationsdrivande lönekrav uppstår. Dessa skulle kunna uppstå för att kompensera sig för andra avtalsområdets förhandlingsresultat om man inte innan hade diskuterat dessa frågor. Risken för inflationsdrivande lönekrav ökar när efterfrågetrycket på arbetsmarknaden ökar. Då ställs stora krav på samordningen.

Regeringens sysselsättningspolitik

Prognosen för jämviktsarbetslösheten

I början på mars presenterade finansminister Anders Borg en ny och betydligt mer positiv prognos för arbetslösheten. Finansdepartementets bedömning är nu att arbetslösheten (15–74 år) blir 6,7 procent 2012, vilket är 0,7 procentenheter lägre än i prognosen från budgetpropositionen för 2011.

Än mer intressant är dock de nya beräkningar för jämviktsarbetslösheten som finansdepartementet har räknat fram. Regeringens bedömning är att jämviktsarbetslösheten har sänkts med cirka 2 procentenheter, ner till 4,8 procent, till följd av regeringens ekonomiska politik. Generellt så är finansdepartementets prognoser för arbetslösheten, liksom beräkningarna av jämviktsarbetslösheten, betydligt mer positiva än de som har gjorts av andra bedömare, exempelvis Konjunkturinstitutet.

Borg driver alltså tesen att regeringens ekonomiska politik har lett till en förbättring av arbetsmarknadens funktionssätt (mätt som jämviktsarbetslöshet) på flera olika sätt:

- **Ökade incitament att delta i arbetskraften.** Effekterna uppstår till följd av jobbskatteavdraget och förändringarna i sjukförsäkringen.
- **Ökad sökintensitet och förbättrad matchning.** Även här är jobbskatteavdraget viktigt, i kombination med förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen och arbetsmarknadspolitiken.
- **Ökad efterfrågan på personer långt ifrån arbetsmarknaden.** Här nämns så kallade nystartsjobb, RUT, sänkta socialavgifter för unga och så kallade instegsjobb.

Enligt finansdepartementets beräkningar så kommer i princip hela effekten på jämviktsarbetslösheten från kombinationen av jobbskatteavdraget, stramare villkor i arbetslöshetsförsäkringen och lägre ersättning (framför allt i form av den reala försvagningen av taket i försäkringen).

Den ekonomiska politikens effekter på sysselsättningen

Den kombinerade effekten av jobbskatteavdraget och sämre ersättning i a-kassan ökar den relativa kostnaden att vara arbetslös och förstärker incitamenten att söka jobb.

Lägre reallt tak i a-kassan leder till en sänkt reservationslön för de grupper – huvudsakligen LO-förbundens medlemmar – vars lägstlöner i någon mån påverkas av det redan låga taket i a-kassan. Effekterna av regeringens politik förväntas alltså till största delen uppstå genom att löner och villkor för LO-grupperna skiftar neråt. I praktiken bör detta ske genom att löneökningstakten dämpas under ett antal år, eftersom löner sällan sänks i nominella termer.

Ur ett teoretiskt perspektiv är detta resonemang plausibelt. Sänk priset på varan – LO-gruppernas arbetskraft – så ökar efterfrågan och arbetslösheten sjunker. Det märkliga är dock att regeringen inte vill vidgå att det är så förändringen i jämviktsarbetslösheten förväntas uppstå. I finansdepartementets prognos har märkligt nog dessa effekter redan uppstått och från och med 2010 ökar reallönerna i samma takt som de skulle ha gjort utan regeringens politik. Detta är ett djupt problematiskt resonemang, eftersom det inte finns någonting som tyder på att regeringens politik har haft någon effekt på lönebildningen under perioden 2007–2010.

Om regeringens politik ska påverka jämviktsarbetslösheten måste det istället ske under perioden 2010–2014. Men då ökar reallönerna, enligt finansdepartementets prognos, i samma takt som de skulle ha gjort utan regeringens politik. Den enda alternativa förklaringen av hur regeringens ekonomiska politik kan påverka jämviktsarbetslösheten är genom ökade löne-

skillnader. Om vi tänker oss att löneökningstakten för exempelvis LO-grupperna sjunker, samtidigt som ökningstakten för andra grupper inom löntagarkollektivet ökar, så är det förenligt med en oförändrad *genomsnittlig* löneökningstakt, samtidigt som löneskillnaderna ökar.

Det är idag svårt att föra en konstruktiv diskussion om regeringens sysselsättningspolitik eftersom de grundläggande förutsättningarna – lägre löneökningstakt alternativt ökande – inte ingår i den kommunikation som finansdepartementet har med omvärlden. Det hade varit till fördel för den ekonomiska debatten om regeringen hade varit tydligare med under vilka förutsättningar den förda ekonomiska politiken kan påverka sysselsättningen.

LO-ekonomernas syn

Sänkta lönekrav bland framför allt LO-grupperna är den mekanism som i regeringens modell leder till ökad sysselsättning. Detta kan inträffa på två sätt. Det kan antingen ske genom att de som förhandlar LO-gruppernas lönekrav måste vara förvissade om att lägre krav kommer att resultera i fler sysselsatta. Det kräver då att de förutser att lägre lönekrav bland LO-grupperna inte leder till mer framgångsrika förhandlingsutfall för andra grupper, eller till ökade vinster. Det kan också ske genom underbudskonkurrens i ett system med individuella inslag i lönesystemen, svag facklig kontroll och ökad sysselsättning i låglöneyrken, samtidigt som helt nya låglöneyrken växer fram. Det är troligen på det senare sättet som regeringen har för avsikt att genomföra sänkta lönekrav bland LO-grupperna och oorganiserade arbetare.

Regeringens ekonomiska politik kan därför beskrivas som den solidariska lönepolitikens motsats. Den solidariska lönepolitiken – lika lön för likvärdigt arbete – leder med väl täckande kollektivavtal till att lönerna stiger i hela branscher, vilket sätter press på lågproduktiva företag att antingen effektivisera sin verksamhet eller säga upp personal som då frigörs för mer produktiva företag. Gradvis strukturomvandling av ekonomin, från mindre produktiva arbetstillfällen till mer produktiva, är en positiv process.¹¹ Den solidariska lönepolitiken är på så sätt både rationell och rättvis. Den solidariska lönepolitiken förutsätter en väl fungerande och kompetenshöjande arbetsmarknadspolitik av ett annat slag än den som regeringen har valt att prioritera.

Regeringen vill istället se en anpassning av lönenivåerna till vad lågproduktiva branscher och företag förmår betala, i den missriktade tron att det är det enda sättet att uppnå vad som kan liknas vid full sysselsättning. Det är ett tankefel som påminner starkt om

11 Lena Westerlund, "Vad vill socialdemokraterna att svensk ekonomi präglas av år 2025?".

de idéer som ibland luftas om att arbetslösheten bäst bekämpas genom att vi delar på jobben. Sverige har inte råd med en ekonomisk politik som uppmuntrar till ett lågproduktivt näringsliv och en lågproduktiv arbetskraft.

Regeringens prognos är, vid sidan av vad den döljer, också intressant genom vad den faktiskt talar öppet om. Förändringarna i sjukförsäkringen har i princip ingen effekt på sysselsättningen. Endast en mycket liten andel av dem som utförsäkras beräknas med andra ord kunna få ett arbete. Sjukförsäkringsreformen är därför egentligen inte att betrakta som en arbetsmarknadsreform, utan bör snarare ses som en ren besparing. Staten omfördelar helt enkelt kostnaden för sjukdom från samhället till individen. Det sker genom att personer genom utförsäkringen flyttas från sjukförsäkringen, med ett bättre inkomstskydd, till arbetslöshetsförsäkringen, som har ett sämre inkomstskydd. I vissa fall sker flytten till försörjningsstödet, som ur ett statligt budgetperspektiv har två fördelar: det erbjuder endast grundtrygghet och är dessutom ett kommunalt ansvar. En förutsättning för att få försörjningsstöd är att individen inte kan försörjas av sin familj och redan har avyttrat alla sina tillgångar.

Utmaningar på arbetsmarknaden

Trots att arbetslösheten nu sjunker efter en dramatisk tid på arbetsmarknaden så är arbetslösheten fortfarande hög. Särskilt anmärkningsvärd är den stora andelen långtidsarbetslösa. Sedan 1990-talets början har arbetslösheten hela tiden legat betydligt högre, även i högkonjunkturer, än den någonsin nådde tidigare under efterkrigstiden. Som lägst var arbetslösheten 5,9 procent år 2001.

En viktig och intressant fråga är om arbetslösheten även fortsättningsvis kommer att ligga på relativt höga nivåer eller om det är möjligt att påtagligt reducera arbetslösheten? För att föra ett resonemang kring detta behöver man dela upp arbetslöshetens orsaker och sammansättning.

För det första finns en *friktionsarbetslöshet* som uppstår när en person är på väg att byta från ett jobb till ett annat eller är på väg till sitt första jobb. Det gäller personer utan egentliga matchningsproblem som har goda möjligheter att hitta ett nytt jobb inom en relativt kort tid. Denna arbetslöshet bör vara begränsad, men går inte att utplåna.

För det andra finns en *strukturarbetslöshet* som består av arbetssökande som inte passar för de jobb som finns att få. Det handlar främst om personer med svag anknytning till arbetsmarknaden, exempelvis personer med kort utbildning eller med en yrkeserfarenhet från en snäv del av arbetsmarknaden. Även utrikes födda personer utan tillräckliga språkkunskaper kan räknas

hit. Hit hör också personer med begränsad arbetsförmåga på grund av hälsa eller socialmedicinska skäl.

För det tredje finns också en *efterfrågearbetslöshet* som beror på bristande efterfrågan på arbetskraft. Eftersom efterfrågan varierar med konjunktursvängningar brukar denna arbetslöshet även kallas för konjunkturrell arbetslöshet. Det är dock viktigt att understryka att det kan finnas efterfrågearbetslöshet i alla konjunkturlägen. Det kan därför vara svårt att avgöra vilka arbetssökande som är efterfrågearbetslösa och vilka som är friktionsarbetslösa, men alla är relativt väl anpassade till arbetsgivarnas kompetensbehov och kan ta arbeten utan problem.

När man diskuterar hur lågt arbetslösheten kan sjunka avser man vanligen den så kallade *jämviktsarbetslösheten*.¹² Jämviktsarbetslösheten är den arbetslöshet som på lång sikt är förenlig med lönesättningens förväntningar om priserna och prissättningens förväntningar om lönerna. Detta är ett teoretiskt mått som inte direkt kan observeras eller enkelt beräknas. Om arbetslösheten sjunker under jämviktsarbetslösheten kommer lönerna att öka snabbare och de högre löneökningarna kommer i sin tur att resultera i högre prisökningar. Riksbanken bekämpar då inflationen genom räntehöjningar som dämpar efterfrågan på arbetskraft. Därför sjunker aldrig arbetslösheten under det som uppfattas vara jämviktsarbetslöshetens nivå. Trots att ingen kan tala om exakt hur stor jämviktsarbetslösheten är har måttet stor betydelse för vilken penningpolitik som bedrivs och därmed för arbetslöshetens utveckling.

Arbetslösheten har alltså olika orsaker och arbetslöshetens olika komponenter sänks med olika medel. Friktionsarbetslösheten kan dämpas genom *effektiv matchning* mellan arbetslösa och lediga jobb. Arbetsförmedlingens förmedlingsverksamhet har givetvis en viktig roll i detta. Här finns en balans mellan att å ena sidan snabbt hitta ett nytt jobb och å andra sidan hitta rätt jobb där den arbetssökandes kompetens bäst kommer till användning. En något högre friktionsarbetslöshet kan alltså accepteras om det leder till att rätt person hamnar på rätt plats eftersom det innebär högre produktivitet.

Strukturarbetslösheten kan motverkas genom bra möjligheter till omställning på arbetsmarknaden. Här spelar arbetsmarknads- och utbildningspolitiken centrala roller. Om de arbetslösa inte kan matchas mot de lediga jobb som finns behövs olika former av *kompetenshöjande insatser* och insatser för att främja den *geografiska rörligheten*. Därför är arbetsmarknadsutbildning,

¹² Jämviktsarbetslösheten benämns ibland den långsiktigt hållbara arbetslöshetsnivån. Ett närbesläktat begrepp är NAIRU (Non-Accelerating Inflation Rate-of-Unemployment), vilket är den arbetslöshet som är förenlig med konstant inflation.

och även arbetspraktik, viktiga verktyg för att bygga på den kunskap som arbets sökande behöver för att matchas mot de nya jobb som växer fram. Arbetslösa som inte kan förväntas återgå till ett tidigare yrke kan behöva omskola sig, med hjälp av yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Utan möjligheter till kompetensutveckling motverkas strukturarbetslösheten framför allt med sänkta lönekrav.

De generella utbildningskraven har höjts på arbetsmarknaden och gymnasiekompetens är idag att se som ett minimikrav för en varaktig sysselsättning. För vissa arbetslösa, som en gång har kunnat etablera sig på arbetsmarknaden även utan gymnasieutbildning, kan det därför vara meningsfullt att skaffa sig gymnasiekompetens inom arbetsmarknadsutbildningens ram. Samtidigt är det viktigt att det finns ett stort antal utbildningsplatser inom den reguljära vuxenutbildningen så att människor själva, under loppet av sina yrkesliv, för att undvika att hamna i arbetslöshet, har möjligheter att omskola eller vidareutbilda sig. Kompetenshöjande insatser kan också handla om subventionerad sysselsättning för dem som har varit arbetslösa en längre tid.

En hög omställningsförmåga förutsätter också *en väl fungerande arbetslöshetsförsäkring* som ger ett fullgott inkomstskydd vid arbetslöshet. Förutom de politiska verktygen finns också de omställningsavtal som arbetsmarknadens parter har tecknat, bland annat TSL-avtalet mellan LO och Svenskt Näringsliv.

Om friktions- och strukturarbetslösheten minskar så minskar också jämviktsarbetslösheten. Fler kan då anställas utan att det uppstår inflationsdrivande löneökningar (förutsatt att arbetslösheten inte minskar genom utträde ur arbetskraften). En politik för god omställningsförmåga kan alltså bidra till lägre inflation. Därmed skapas möjligheter till en mer expansiv penningpolitik som i sin tur kan främja ökad sysselsättning.

Arbetslösheten varierar med konjunkturen och stiger när efterfrågan faller och företagen minskar sina personalstyrkor. Efterfrågearbetslösheten kan dock dämpas genom såväl penningpolitik som finanspolitik. Detta görs genom att Riksbanken sänker reporäntan när det finns tecken på att inflationen är på väg att bli lägre än 2 procent. Regeringen kan också exempelvis tidigare lägga vissa offentliga investeringar samtidigt som de automatiska stabilisatorerna – såsom utbetalningar från a-kassorna – kan bidra till att upprätthålla konsumtion och efterfrågan. Ett permitteringslönesystem som under en kortare tid hindrar uppsägningar skulle också kunna dämpa arbetslösheten efter ett tillfälligt och kraftigt efterfrågebortfall.

Riksbankens bedömning av arbetslöshetens orsaker får alltså stor betydelse för utvecklingen av arbetslöshet och sysselsättning. Om Riksbanken bedömer att det finns gott om efterfrågearbetslösa kan den öka ef-

terfrågan i ekonomin genom att sänka räntan. Om Riksbanken bedömer att arbetslösheten har andra orsaker kommer ekonomin istället att stramas åt.

Går det då att avgöra hur stor friktions-, struktur- och efterfrågearbetslösheten är? Svaret är att det är extremt svårbedömt av flera skäl. För det första är det arbetslöshetens storlek som förklaras av dessa fenomen, men fenomenen går inte alltid att knyta till vissa individer. En person som har de kvalifikationer som arbetsgivarna begär och som nyss har blivit arbetslös kan uppfattas som friktionsarbetslös. Men när det i ett svagt konjunkturläge finns ovanligt många sådana arbetslösa samtidigt ska den gruppen ändå, till en del, betraktas som efterfrågearbetslös.

Begreppet strukturarbetslöshet kan ses som ännu mer mångfasetterat. De som idag inte passar för de jobb som finns att få har vitt skiftande brister, av olika dignitet. I vissa fall kan det räcka med en väl specificerad och inte alltför lång utbildning för att en person ska gå att matcha mot lediga jobb. Om utbildningen finns att tillgå och vi lägger an ett lite mer långsiktigt perspektiv är denna person, i det närmaste, efterfrågearbetslös. I andra fall kan det vara såväl yrkeskunskaper som baskunskaper och hälsa som brister.

Inom Riksbankens direktion förs en diskussion om att det är rimligt att utgå ifrån vad som är möjligt att uppnå på lång sikt i ambitionen att, utan att åsidosätta inflationsmålet, bedriva en politik som stödjer målen om hållbar tillväxt och hög sysselsättning. Huruvida en direkt skattning av avvikelserna från den hållbara arbetslöshetsnivån är ett bättre mått på resursutnyttandet i ekonomin, än andra mått som exempelvis det så kallade produktionsgapet, diskuteras också. I enlighet med dessa resonemang ska jämviktsarbetslösheten inte bara beskriva hur många som kan få jobb just nu, utan att inflationen tar fart, utan också hur många som med tillgängliga medel relativt enkelt kan bli anställbara. Det är ett rimligt synsätt med tanke på att penningpolitiken verkar med viss fördröjning.

Börjar arbetslösheten nu närma sig nivån för jämviktsarbetslösheten? Den frågan klarar varken vi eller någon annan av att besvara med säkerhet. Ett sätt att ta sig an den, från en enklare, men ändå relevant, utgångspunkt är att fråga sig hur många av dem som är arbetslösa idag som har karaktäristika som tyder på att de borde ha lätt att ta jobb. Så länge det finns arbetslösa som lätt kan ta jobb när det finns arbetsgivare som vill anställa behöver dessa inte höja lönerna mer än vad som är samhällsekonomiskt hållbart för att kunna rekrytera.

Utbildning är ett tecken på att en arbetslös bör passa för ett stort antal jobb. Vi vet också att äldre som blir arbetslösa har mycket större risk att förbli arbetslösa under längre tider än yngre. År 2010 hade exempelvis

nästan hälften av de arbetslösa i åldrarna 55–74 år varit arbetslösa i ett halvår eller mer, vilket kan jämföras med snittet i alla åldersgrupper som är knappt en tredjedel. De äldres långa arbetslöshetstider visar att yngre arbetslösa generellt sett, enligt arbetsgivarna, passar för fler jobb än de äldre. För att uppskatta hur många av de arbetslösa som borde ha lätt att ta jobb har vi undersökt hur många av de öppet arbetslösa 2010, i åldrarna 16–64 år, som har lite längre utbildning och har många år kvar i arbetsför ålder. Vi har valt att bortse från arbetslösa i utbildning eftersom vi inte vet hur många av dem som är beredda att sluta sin utbildning och ta ett heltidsjobb. Det betyder också att vi bortser från de deltagare i de arbetsmarknadspolitiska garantierna som inte själva uppfattar sig som öppet arbetslösa. Det tror vi är rätt i detta sammanhang eftersom deltagarna i garantierna genom sina långa arbetslöshetstider har visat sig ha svårare än andra arbetslösa att hitta arbete. Det betyder dock att vi riskerar att underskatta hur många arbetslösa det finns som lätt kan anställas.

Öppet arbetslösa år 2010 fördelade på ålder och utbildning

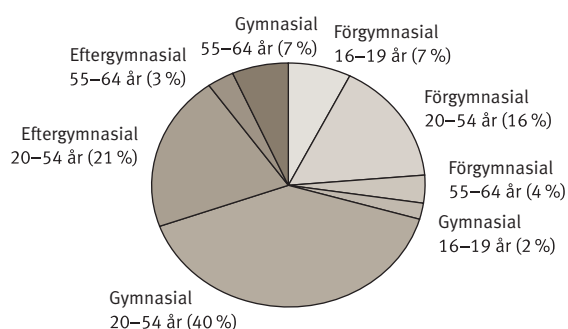

Diagram 4:1

Källa: SCB/AKU samt egna beräkningar

Av de i genomsnitt 285 000 öppet arbetslösa hade 27 procent endast förgymnasial utbildning. Ytterligare 10 procent hade längre utbildning men hade fyllt 55 år. I den gruppen vet vi att risken för långvarig arbetslöshet är stor. Med en väldigt grov skattning antar vi att de 3 procent äldre med eftergymnasial utbildning har goda förutsättningar att få jobb, liksom alla i åldrarna 16–54 år med minst gymnasial utbildning. Det innebär att 65 procent, eller 186 000 personer, avseende ålder och utbildning, hade egenskaper som tyder på att de har goda förutsättningar att få jobb.

Om vi antar att en friktionsarbetslöshet på ett par procent av arbetskraften är nödvändig och oproblematisk så skulle arbetslösheten ändå ha kunnat minska med omkring 100 000 personer under år 2010 utan risk

för att inflationen skulle ta fart. Sysselsättningen har ökat och arbetslösheten har minskat under de första månaderna år 2011. Samtidigt har det skett flöden in och ut ur arbetskraften, sysselsättning och arbetslöshet. Vår utgångspunkt är att karaktären på de arbetslösa några månader in på 2011 bör vara likartad med den genomsnittliga år 2010 i synnerhet som arbetslösheten på 7,9 procent i februari i år inte är så mycket lägre än den på 8,4 procent för helåret 2010. Vår bedömning är därför att arbetslösheten fortfarande kan minska utan problem med stigande inflation.

Regeringens aktiva sysselsättningspolitik med höjda diversifierade a-kasseavgifter, sänkt ersättning i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna, skarpa tidsgränser i sjukförsäkringen och jobbskatteavdraget visar att det är den strukturella arbetslösheten som ses som det huvudsakliga problemet. Politiken syftar till att sänka den genom sänkta lönekrav. Sjukskrivna och arbetslösa passar inte för de jobb som finns idag. Men med lägre lönekrav kan nya mindre kvalificerade jobb skapas. Det är strukturomvandling i motsatt riktning mot den som vanligen eftersträvas.

Detta är på flera sätt en vanskelig väg att gå. Att genom lönepress hämma en positiv strukturomvandling i riktning mot mer produktiva jobb står i bjärt kontrast mot den klassiska Rehn-Meidnermodellen. Därtill är det, som vi tidigare har diskuterat i denna rapport, riskabelt och inte långsiktigt hållbart med ökade löne- och inkomstklyftor. Dessutom är det inte säkert att pressade löner för de strukturellt arbetslösa, som alltså inte matchar dagens och morgondagens jobb, är tillräckligt för att göra dem attraktiva på arbetsmarkanden. I stället riskerar de att få uppleva återkommande arbetslöshetsperioder.

De subventionerade nystartsjobben är det enda nya inslaget i regeringens sysselsättningspolitik som låter dem med svag ställning på arbetsmarknaden konkurrera om jobb i befintliga lönelägen. De lägre arbetsgivaravgifterna för unga och äldre skjuter långt över målet eftersom de även subventionerar anställning av individer med stark ställning på arbetsmarknaden och ger upphov till både undanträngnings- och dödviktseffekter.

Regeringen har genomfört en tydlig förändring av den aktiva arbetsmarknadspolitiken genom att kraftigt minska de kompetenshöjande insatserna. Istället fokuserar Arbetsförmedlingen sina insatser på olika former av jobbsökaraktiviteter med syfte att höja sökintensiteten bland de arbetslösa. Det är därmed tydligt att den aktiva arbetsmarknadspolitiken har ställts om till att huvudsakligen behandla friktionsarbetslöshet, trots att många arbetslösa är att betrakta som strukturellt arbetslösa. Dagens aktiva arbetsmarknadspolitik kan därför anses urholkad och delvis missanpassad.

Trots att det finns ett flertal åtgärder för att motverka de olika delarna av arbetslösheten så har regeringen valt en ensidig och tämligen osäker väg. Det tycks också som att regeringen främst erbjuder strukturarbetslösa individer hjälp mot friktionsarbetslöshet, vilket gör att insatserna blir ineffektiva eller till och med verkningslösa. Regeringen har valt bort den kompetenshöjande vägen där arbetskraftens kunskap och förmåga anpassas till dagens och morgondagens arbetsuppgifter. Genom kraftiga nedskärningar av arbetsmarknadsutbildningen samt nedskärningarna av den reguljära vuxenutbildningen försämras möjligheterna till omställning från de jobb som försvinner till de nya, förhoppningsvis mer produktiva och värlösnade, jobb som växer fram.

Det finns en annan väg att gå än den som regeringen har slagit in på. Genom satsningar på kompetenshöjande insatser inom den aktiva arbetsmarknadspolitiken och det reguljära utbildningssystemet kan de som står långt från arbetsmarknaden, de strukturellt arbetslösa, ges möjligheter och förutsättningar att ta reguljära och välbetalda jobb som de kan utvecklas inom. Idag saknar många arbetslösa tillräcklig utbildning. Det hade därför varit effektivt med någon form av kunskapslyft under krisen, något som LO-ekonomerna tidigt efterlyste. Men det finns fortfarande tid – och definitivt resurser – att erbjuda många arbetslösa en utbildning eller annan nödvändig kompetensutveckling. Detta främjar produktivitetstillväxten och är, till skillnad från regeringens vägval, en långsiktigt hållbar väg framåt som tryggar arbetsgivarnas kompetensbehov och en hög sysselsättning.

Regeringens insatser för att stimulera efterfrågan i svensk ekonomi, och därmed minska efterfrågearbetslösheten, är inte tillräckliga med tanke på de förutsättningar för stabiliseringspolitik som finns. De mycket goda statsfinanserna ger utrymme för reformer som skulle öka efterfrågan på arbetskraft. Sannolikt finns det idag ett stort antal arbetslösa som är redo och utan några, eller bara små, insatser kan ta de jobb som växer fram. Det råder därför inte något lönemässigt hot mot inflationen.

Privatiserad arbetsmarknadspolitik skapar fler problem än den löser

Arbetsmarknadspolitiken har genomgått stora förändringar under den borgerliga regeringsperioden. Insatserna domineras av jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar, som arbetslösa anvisas till efter 60 veckor respektive 6 månader. Behovspröva insatser tidigt i arbetslöshetsperioden förekommer endast i liten omfattning. De program som erbjuds är framför allt olika slags jobbsökaraktiviteter. Endast 10 procent av deltagarna i de arbetsmarknadspolitiska

programmen i februari 2011 deltog i arbetsmarknadsutbildning.

De arbetslösa med allra svagast ställning på arbetsmarknaden hamnar efter 150 veckors arbetslöshet i jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas. Där erbjuds de sysselsättning hos en anordnare (arbetsgivare) med arbetsuppgifter som annars inte skulle utföras men som ska ses som kvalitetshöjande. I februari 2011 fanns det närmare 26 000 deltagare i jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas.

I jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas har praktik och sysselsättning blandats samman på ett olyckligt sätt. Deltagarna kan få aktivitetsstöd, men inte lön, under tiden i sysselsättning. Den, som likt deltagare i fas tre, är på en arbetsplats och utför arbetsuppgifter bör avlönas för detta. Arbetsgivaren borde i stället kunna få en del av, eller till och med hela, lönen subventionerad när deltagare i fas tre anställs. Orsaken till subventionen kan vara att den som anställs har lägre produktivitet än vad som normalt krävs, på grund av långvarig arbetslöshet, eller att arbetsgivaren bara misstänker att produktiviteten är lägre eftersom den som ska anställas har varit arbetslös länge. Helst bör anställningarna vara helt vanliga anställningar på den ordinarie arbetsmarknaden, så att de anställda får så stora möjligheter som möjligt att visa vad de går för och få referenser på en vanlig arbetsplats. Aktiviteter vid sidan om den ordinarie arbetsmarknaden bör vara en sista arbetsmarknadspolitisk utväg i mycket begränsad omfattning och med noggrann kontroll av att aktiviteterna håller godtagbar kvalitet.

Utöver jobb- och utvecklingsgarantins tredje fas består arbetsmarknadspolitiken i dag i mycket stor utsträckning av olika slags jobbsökaraktiviteter. Verksamheten bedrivs i allt större utsträckning av privata aktörer. Regeringen har som mål att en tredjedel av alla deltagare i jobbgarantierna ska vara hos en kompletterande aktör. Långtidsutredningen 2011 konstaterar samtidigt att ett system med omfattande kompletterande aktörer inte erbjuder några enkla effektivitetsvinster.¹³ Enligt Långtidsutredningen tyder de få studier som gjorts på att privata aktörer generellt sett inte är bättre på att bedriva förmedlingsverksamhet än den offentliga förmedlingen. Däremot tyder studierna på att intensifierad förmedling är effektivt oavsett vem som genomför den. Det är, enligt Långtidsutredningen, viktigt att avtalen med aktörerna utformas så att dessa inte får incitament att spara in på kostnader eller kan välja att bara arbeta med arbetslösa som står nära arbetsmarknaden.

Ett problem med privata aktörer är att det blir svårare för Arbetsförmedlingen, och därmed också för re-

13 SOU 2011:11 Långtidsutredningen 2011 Huvudbetänkande. Fritzes.

geringen, att upprätthålla en god kvalitetskontroll av de insatser som dessa aktörer faktiskt erbjuder de arbetssökande. Det har rapporterats om flera fall där privata aktörer, som i vissa fall tagit sig an ett stort antal personer från fas tre, har missbrukat uppdraget genom att erbjuda näst intill obefintliga arbetsuppgifter och samtidigt gjort vinst på de ersättningar de får från Arbetsförmedlingen.¹⁴

Ytterligare en komplikation med att låta privata aktörer ta över Arbetsförmedlingens uppgifter är att förutsättningarna att kontrollera att de som får a-kasseersättning söker arbete tillräckligt aktivt försämras. Det beror på att den främsta kontrollen ligger i mötet mellan arbetssökande och arbetsförmedlare. Kvaliteten i kontrollen kan därför inte bli densamma om myndighetsbeslut fattas av en handläggare på Arbetsförmedlingen, långt ifrån den person som har träffat och stött den arbetslöse. Detta riskerar att urgröpa arbetslöshetsförsäkringens legitimitet. Ytterligare försämringar i arbetslöshetsförsäkringen skulle försvaga denna viktiga automatiska stabilisator och skulle därmed försämra möjligheterna att bekämpa efterfrågearbetslösheten med en effektiv stabiliseringspolitik.

---

14 Se exempelvis LO-Tidningen 2011-02-18.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:

lo@strombergdistribution.se

Telefax: 026-24 90 26

April 2011

ISBN 978-91-566-2706-4

www.lo.se

PÅ OMSLAGET:

Anders Karlsson, 39 år,
IF Metall avd 38 Oskarshamn,
Stece fjädrar, Mönsterås
FOTO: Lars Forsstedt